

BIBLION

"Habent
sua
fata
libelli"

2000 de ani • OVIDIUS • Ediție specială

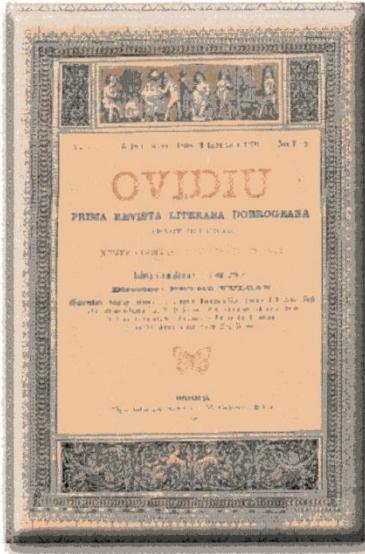
Nr. 15 - 16/2017
Serie nouă

OVIDIU - Prima revistă literară, în spațiul dobrogean

Dr. CORINA MIHAELA APOSTOLEANU

Director

Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța

Revenirea Dobrogei la Statul Român (1878) a reprezentat pentru ținutul dintre Dunăre și Mare un moment de maximă importanță, în privința dezvoltării economice, evoluției vieții sociale și apariția și înflorirea unei vieți culturale. În acest context, școlile, biserică, așezările culturale, presa aveau mari responsabilități, față de o populație eterogenă, ca proveniență și un mediu multicultural în definire și redefinire, ale cărui cerințe spirituale erau dintre cele mai diferite.

Iată de ce, apariția Cercului literar *Ovidiu*, în anul 1897 constituie o etapă fără de care nu mai putem gândi istoricul vieții literare dobrogene.

Inițiativa îi aparținea lui Petru (Ghinu) Vulcan, un intelectual aromân, originar din Macedonia, cu liceul absolvit la Craiova și stabilit la Constanța, în calitate de funcționar public, la Prefectură. Petru Vulcan avea un scop foarte înalt, și anume de a ridica nivelul cultural în Constanța și în toată Dobrogea. Entuziasmul tânărului patriot și mare iubitor de latinitate avea să contamineze membrii consiliului permanent al Cercului, ce includea doi vicepreședinți: colonel dr. G. Bălăceanu, Al Caranfil, doi secretari: Jean N. Fallon și C. P. Demetrescu, precum și doi bibliotecari: D. Simionescu, și C. Stoianovici. Aceștora li se adăuga un comitet de control din care faceau parte St. Simionescu, N. Budea și G. Grigoriu. Membrii de onoare pe care Petru Vulcan a reușit să îi atragă de partea ideii sale novatoare, și atât de necesară, pentru Dobrogea, aveau rolul de a susține material și prin puterea numelui lor, Cercul literar. Dintre aceștia, îi numim pe: istoricul Grigore Tocilescu, Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucției Publice, la acea dată, scriitorul I.L. Caragiale, Ion Kalinderu, membru al Academiei Române, locotenentul M. Ionescu-Dobrogianu, cunoscut istoriograf al Dobrogei, Ion Bănescu, revizor școlar și unul dintre primarii importanți ai orașului Constanța. Cercul literar a avut și inițiativa deschiderii primei biblioteci publice-universale, așa cum se numea, atunci, pe 8 septembrie 1898. Această realizare majoră pentru Constanța devine punctul de pornire pentru evoluția culturală a orașului, în devenire, la acea vreme. Este de imaginat efortul substanțial pe care Petru Vulcan l-a făcut de a concentra aceste energii și a le transforma în inițiative culturale. Iată de ce este atât de important pentru generațiile actuale să cunoască străduința înaintașilor de a pune bazele unei vieți culturale autentice.

În acest context, omagierea latinității și a poetului exilat de Augustus la Constanța, Publius Ovidius Naso, este o prioritate pentru membrii Cercului, pentru intelectuali care se stabiliseră în Dobrogea și activau în favoarea propășirii sale culturale. Aceștia erau conștienți de importanța pentru ținutul dobrogean a moștenirii latine, după revenirea Dobrogei la Statul Român. Numele Cercului Literar, ceremoniile de inaugurare a bibliotecii, centrate în jurul statului poetului Ovidiu arătau cu prisosință intențiile membrilor Cercului. Cel care a plâns, plecând din Roma, este evocat, cu deferență și recunoștință. Înfrâjirea cu Sulmona, orașul natal al poetului este un alt moment important care va genera, la rândul său, ecouri până în prezent, când cele două orașe marchează bimilenarul morții lui Ovidiu.

La 15 septembrie 1898 a apărut cel dintâi număr al revistei *Ovidiu* (15 septembrie 1898- 30 iulie 1910), prima revistă literară din spațiul dobrogean. În semn de omagiu pentru marele poet latin exilat la Tomis și pentru cei două mii de ani de la moartea sa, în ținuturi pontice, Biblioteca Județeană Ioan N. Roman Constanța va edita și publica, în acest an, 2017, monografia revistei *Ovidiu*.

Redactorii aveau bune exemple în revistele literare din celelalte provincii istorice ale României, respectiv *Con vorbirile literare*, ce apărea la Iași, din 1867, ca produs al mișcării literare de la Junimea. Articolul-program poartă titlul de *Cuvântul de acasă*. Iată cum își motivau Petru Vulcan și redactorii inițiativa literară: *Întâi e o râvnă legitimă pentru noi, românii de a vedea în florind în noua provincie artele și literatura, alături de comerț și industrie... Apoi, mai e și mulțumirea sufletească de a putea contribui și noi măcar cu o pietricică la înălțarea edificiului culturii naționale.*

Din sumarul primului număr, menționăm următoarele titluri de articole: *Monumentul Triumfal de la Adamklissi* (în serial, și în următoarele numere), de Grigore Tocilescu, *Cuvântarea publică (despre Ovidiu)*, rostită de dl. Petru Vulcan, în preajma statuiei lui Ovidiu, în ziua inaugurării bibliotecii universale a Cercului literar din Constanța, *Ovidiu în exil (poezie)* de Petru Vulcan, *Numele Dobrogei în diferite timpuri* de M. D. Ionescu, *La marginea mărei și Către prietenii de Nuști Tuliu, Serbarea inaugurării bibliotecii universale a Cercului literar Ovidiu (cu texte telegramelor trimise de oficialitățile sultanului)*, *Cronica revistei Ovidiu (cu lista consiliului permanent) și a membrilor de onoare ai Cercului literar Ovidiu*. Se remarcă apariția unora dintre numere, de o calitate estetică remarcabilă, cu utilizarea de iconografie și diferite culori ale cernelii tipografice, ilustrând preocuparea redactorilor pentru un produs cultural de excepție, și din punct de vedere al formei.

Revista a apărut, după cum

urmează: de la 1 octombrie 1899, cu subtitlu *Revistă științifică-literară. Organul cercului Literar Ovidiu*, iar în 1910, avea subtitul *Prima revistă dobrogeană*. A avut atât apariții lunare, cât și bilunare. Din motive extra-literare, au existat și câteva goluri de apariție, între martie 1900 și februarie 1902, octombrie 1906 - aprilie 1910. În ultimul an de apariție, 1910, au fost editate patru numere, între 15 mai și 30 iulie. Total: 88 numere, care au însumat 1344 pagini. În anul 1899, secretar de redacție era C.P. Demetrescu.

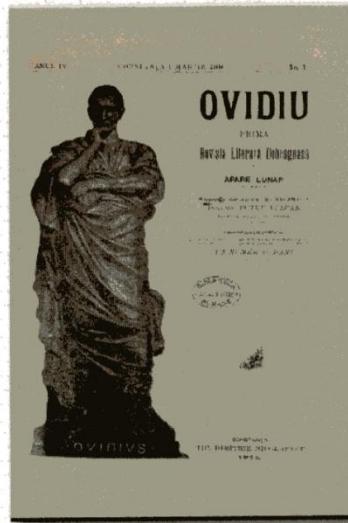
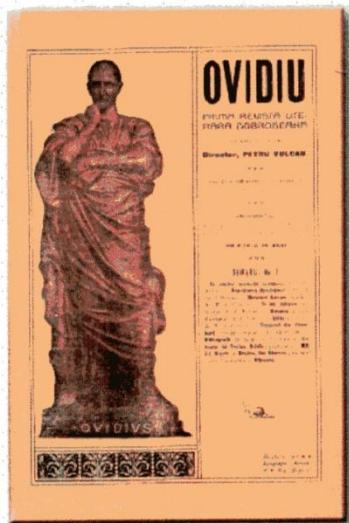
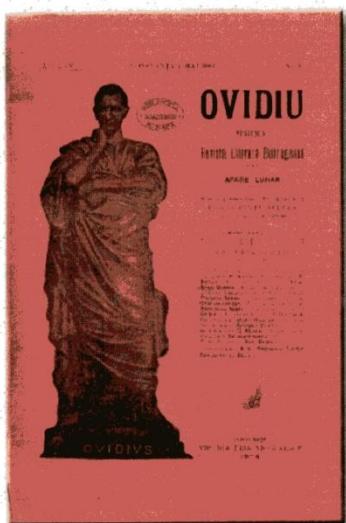

Demetrescu, iar în anul 1910, atât Petru Vulcan, cât și C.P. Demetrescu, apar cu funcția de directori. Rubricile permanente erau: *Din istoricul cercului Ovidiu*, semnat Petru Vulcan, *Din geografia Dobrogei*, susținută de M. D. Ionescu, *Cronica științifică* de I.G. Petraru, Ioan Berberianu, *Prin stepa Dobrogei*, de Petru Vulcan, *Revista revistelor*

etc. Tematica revistei includea: istoria și arheologia Dobrogei, geografia Dobrogei, creații literare originale-poezie, proză, eseuri, traduceri din literatura universală, folclor, aspecte de pedagogie și psihologie, muzeologie etc. Colaborau la revista *Ovidiu* nume importante ale culturii române: I.L. Caragiale, Spiru Haret, Nicolae Iorga, Ioan Kalinderu, G. Dem. Teodorescu, Grigore Tocilescu, V.A. Urechia. S-a tipărit la: Tipografia Aurora Constanța, primul număr, dar și la Tipografia Română, Tipografia Dem. Nicolaescu și Tipografia *Ovidiu* Constanța. A fost bine primită în epocă și menționată într-o serie de publicații seriale și reviste, din Dobrogea și de pe întreg teritoriul țării, precum: *Colnicul Hora, Conservatorul Constanței, Cultura, Dobrogea Jună, Familia, Meteorul, Revista idealistă, Revista poporului, Tomis, Vocea Dobrogei*.

Biblioteca Județeană Ioan N. Roman Constanța deține în colecțiile sale o copie fotografică și un microfilm, ambele realizate după originalul de la Biblioteca Academiei Române.

Considerăm realizarea monografiei revistei *Ovidiu* un deziderat de maximă importanță pentru activitatea de cercetare și editare a Bibliotecii Județene Ioan N. Roman Constanța. Cu această ocazie, vom putea aduce la lumină și pune în valoare, atât strădania omului de cultură, scriitorului și redactorului de revistă Petru Vulcan, cât și a celorlalți redactori. Prin efortul lor susținut, aceștia au conturat locul provinciei istorice Dobrogea pe harta literară a României, încă din etapa de formare și organizare a vieții culturale în acest ținut.

BIBLIOTECILE MELE

În amintirea Doamnei Elena Cămară

Doamna Elena Cămară, născută Micu, sora profesorului de limba latină pentru cursul superior, la Liceul (azi Colegiul Național) „Mircea cel Bătrân” din Constanța, unde am fost elev, a fost prima bibliotecară salariată a Bibliotecii Municipale Constanța, înființată în 1931, prin decizia Ministerului Instrucțiunii Publice și Culturii Naționale.

Amintirile mele despre Doamna Cămară pe care voi încerca să le evoc în rândurile ce urmează, vor sublinia personalitatea ei și cum a influențat, prin căldura cu care m-a înconjurat, pe mine (și nu numai pe mine !), un cititor de nici 13 ani, elev în clasa a III-a de liceu (1946), avid să citească și să împrumute cărți acasă, care păsea sfios în Biblioteca Județeană. Aceasta te impresiona de la început, de cum îl treceai pragul: o incintă somptuoasă, impresionantă, cu o înălțime a tavanului care te copleșea la primul contact și care se întindea de-a lungul întregului parter al Primăriei Municipiului Constanța, azi Muzeul de Istorie și Arheologie, pe partea dreaptă, cum privește monumentala clădire, cu spatele la statuia lui Ovidiu.

Evocările mele nu pot fi mărginite la o înșiruire ca într-o agenda. De aceea, voi încerca să aduc în memoria celor de azi, amintiri semnificative ale evenimentelor care ne înconjurau, dar mai ales a împrejurărilor care au prilejuit întâlnirea și cunoașterea Doamnei Elena Cămară, pe care o consider și azi prototipul unui bibliotecar perfect, ce își iubea cu pasiune profesiunea. Datorită ei am descoperit gustul, da, gustul, cititului, pe lângă placerea cititului, căci deschideam ochii spre un orizont cultural mai larg decât cel oferit de școală. Eram ghidat cu tact, dar și cu diplomație, spre ceea ce ar fi interesant, important, util, dar și plăcut să citesc, la vîrsta mea.

În primii ani de liceu (1944-1948), ani grei după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial (1945), cu privațiuni economice deloc de neglijat, mi-am dat seama împreună cu colegul meu de clasă și coleg de bancă, prieten încă de la grădiniță și școală primară, Paul Diaconescu (jurnalist și scriitor), de curențele noastre de cultură generală! Programele analitice erau schimbate conform ideologiei comuniste, nu aveam manuale și învățăm numai după notițele expunerilor profesorilor noștri.

La orele de limba română, nu căpătam informații suficiente despre literatura română. Le aflam din discuții cu cei mai mari și prin vizitarea regulată a librăriilor, baza sursei noastre de informații. De literatură străină, nici vorbă. Mergeam în librării și vedeam cărți traduse din autori care nouă nu ne spuneau nimic, iar cărțile de autori autohtonii, vechi sau ai momentului, ne erau necunoscute. Librarii ne lăsau să le răsfoim. Era „Biblioteca pentru toți”, la care mă uitam cu jind, neavând bani să cumpăr. Nu aveam bibliotecă acasă, mamele casnice, tații cu slujbe modeste, care nu le permiteau cumpărarea de cărți pentru noi și nici bani debuzunar un primeam, cum se obișnuiește astăzi. Dar eram, amândoi, cititori avizi de ziar și reviste, care pentru părinții noștri constituiau o cumpărătură zilnică, obligatorie. Depășisem etapa broșurilor săptămânale, suplimente ale revistelor pentru o anumită vîrstă, de exemplu: *Universul Copiilor*, sau *Curentul Copiilor*. Realizam, în discuțiile noastre, (locuiam în cartierul vechi al orașului, peninsula și str. Marc Aureliu), că trece timpul, promovăm în clase mai mari și nu puteam să ne bucurăm de spiritul umanist, de cultura literară, care contribuie la educarea încă de la începutul adolescentei, la formarea personalității unui Tânăr.

Liceul nostru fusese ocupat de Armata Sovietică și am fost mutați, încă din prima clasă de liceu (1944), la Liceul de fete „Domnița Ileana” (azi „Mihai Eminescu”), pe str. Traian, unde faceam cursurile după amiază, fetele, dimineață.

Cu prietenul meu de o viață, Paul Diaconescu (care îscălaște, din 2016, regulat în fiecare număr al excelentei reviste constănțene *Tomisul Cultural*), ne tot gândeam cum vom arăta peste câțiva ani, când vom termina liceul și vom fi prea puțin din literatura românească și universală. Aveam pretenția că suntem elevi silitori, printre fruntașii clasei la învățătură. Și atunci, fără a fi influențați de nimeni, am luat o decizie, pot să afirm azi, „istorică” pentru dezvoltarea noastră intelectuală. Întrăsem deja în clasa a treia, în cursul inferior al liceului, și după câteva vizite preliminare la Biblioteca Municipală, care era la doi pași de liceu, în Piața Ovidiu, ne-am decis să ne apucăm de citit cărți de literatură și nu numai, ca să ne dezvoltăm orizontul cultural. Ne-am abonat la bibliotecă și ne-am

bucurat de la început, de îndrumarea șefei Bibliotecii, Doamna Elena Cămară (în adevăratul sens al cuvântului, o Doamnă!), care ne înconjura cu multă dragoste și afecțiune, de fiecare dată când intram în Bibliotecă, și ne recomanda, discret, fără o obligativitate ca la școală, cu o succintă prezentare, ce cărți să citim. Și le parcurgeam din scoartă în scoartă, cum se spunea, cu mare plăcere și nesaț.

Era o femeie frumoasă, brunetă, cred că avea în jur de 40 de ani, îmbrăcată totdeauna simplu, dar cu mult gust. Era evident, o intelectuală și se purta cu noi, niște copii, de fapt, cu atenție și politețe, ca și cu orice cititor matur al bibliotecii, situație pe care am apreciat-o din primul moment: crea o ambianță familiară, care ne plăcea, dar ne și flata. Ne recomanda cărți potrivit vîrstei noastre și când doream, de exemplu, subsemnatul, cu tot dinadinsul să împrumut o anumită carte, îmi amintesc de *Materialism și Empirocriticism*, de V. I. Lenin, trâmbițată în ziarele epocii, mi-a zâmbit și mi-a spus să nu-mi fie rușine să o aduc a doua zi fiindcă...nu voi înțelege nimic. Și aşa s-a întâmplat. A fost o lectie pe care o ţin minte până astăzi.

Sala Bibliotecii era impresionantă, pentru noi, cu rafturi suprapuse de cărți, la care urcam ca într-un balcon, pe scări, cu mesele pentru cititori, de la parter, în totdeauna libere.

Pe fratele său, prof. de latină Ioan Micu, l-am văzut de două ori la bibliotecă, în vizită la sora lui. Era un bărbat înalt, frumos, îl puteam confunda cu un actor din filmele americane. Preda și limba franceză la cursul inferior. S-a auzit mai târziu că a fost arestat. De asemenea, nu pot preciza unde am citit, destul de recent, o evocare a prof. Micu, însoțită de niște traduceri din poeti latini. („Analele Dobrogei”?).

Cultura literară

Ne-am luat în serios obligația de a citi, de a ne pune la punct cultura literară, devenind cititori permanenți, pasionați, dornici de a ne complecta cunoștințele de literatură română, dar și străină. Biblioteca avea un fond de achiziții datorită căruia putea cumpăra, de pe piață, ultimele volume apărute, pe care noi le vedeam în librării și le semnalăm Doamnei Cămară să le achiziționeze. Multe erau deja în fondul bibliotecii dar Doamna Cămară ne considera colaboratori și ne încuraja să-i semnalăm titluri după care să ne amintim, să ne dezvoltăm orizontul cultural. Am fost norocoși fiindcă operația de epurare a fondului bibliotecilor din toată țara de titlurile considerate necorespunzătoare ideologic, a fost realizată abia în anul

1948.

Am hotărât să nu mai învățăm la școală decât minimul necesar ca să trecem clasa. Ne-am cumpărat un caiet de teze, care avea circa 10 pagini, și notam titlul fiecărei cărți, cu data începerii și data terminării cititului, cu numărul de pagini. Nu arătam caietul prietenului și colegului Paul (părintii și colegii fi spuneau Puiu) decât la sfârșitul lunii, când vedeam ce a citit celălalt. Făceam un schimb de păreri și copiam titlurile care, de exemplu, mi se păreau interesante să le citești și eu. Puiu ctea și multă poezie, care pe mine nu mă atrăgea. Menționez că fiecare mergea la bibliotecă și împrumuta altă carte, separat. Numărul paginilor citite pe lună, de exemplu, în lunile de iarnă, era, uneori, între trei și patru mii de pagini. În timpul verii, mai mult!

Profesorii noștri nu știau ce să întâmplă cu noi doi, de ce luan note așa de mici... Dar a venit anul 1948, anul reformei comuniste a învățământului, când a trebuit să dăm examenul de capacitate, de trecere în cursul superior. Ne-am mobilizat, ne-am pus, cum se spune, cu burta pe carte și am promovat fiecare la liceul la care a dorit să continue cursul superior. Eu am dat examen să continui la liceul teoretic pe care-l începusem, Liceul „Mircea cel Bătrân” (1948). A fost anul Reformei comuniste a învățământului, când s-au înființat liceele tehnice și numeroase școli profesionale. Liceul teoretic era unul singur pentru trei județe, cel din Constanța și pentru Tulcea și Călărași, în total pentru toate acestea, numai 40 de locuri (ulterior au mai fost înființate două clase paralele, cu 80 de locuri). Competiția a fost cruntă: peste 340 de candidați pe 40 de locuri! Am reușit cu media 7,33, ceea mai mare a fost de 8,76, obținută de Chenan Reșit, cu 8,76, urma 8,66, 8,00, 7,66, eu la mijloc cu 7,33 etc. și a fost o surpriză prezența mea printre admisi, căci în clasa IV-a aveam medii doar de trecere 5 sau 6. Profesorul de limba română, Caragea, mi-a spus că am făcut o teză foarte bună la limba română și nu își explica cum am reușit.

Mai târziu am realizat beneficiile acestei hotărâri. Am căpătat o cultură umanistă, așa cum am reușit să ne-o însușim, fiecare în felul lui, dar benefică în dezvoltarea unei curiozități permanente și, mai ales, ne-a antrenat memoria și ne-a deschis mintea. Amintirea lecturilor literare nu mi s-a sters niciodată. În cursul superior de liceu, limba română devine o materie familiară, iar ușurință cu care scriam tezele la limba română, mă recomandă sigur că voi urma facultatea de litere. Dar m-am îndreptat către științele

exacte. Începusem să citești ceea ce Doamna Cămară nu mă lăsa, și avea dreptate că nu prea înțelegeam nimic la 13 ani, dialogurile lui Platon (cca 479-347 î.Chr.) despre educație, discipol al lui Socrate și profesorul lui Aristotel, fondatorul Academiei din Atena (sec 5 î.Chr.), lecturi care m-au ajutat mai târziu în abordarea politiciei științei și a învățământului românesc în tipare democratice. Menționez că a devenit obligatoriu să mă perfecționez în limba franceză, singur, ca să pot citi cărți în această limbă și texte filozofice care nu erau traduse în limba română.

Am citit cu mult interes mitologia greacă, ce mă fascina (doar eram de origine grecească, tatăl meu se născuse la Constanța, iar bunicii s-au stabilit în acest oraș pe la 1860, la vîrstă de 17 ani. Nu știam să citești în limba greacă. (v. *File de jurnal în Tomisul Cultural*, nr. 8 și 9, 2016). Începusem să discut cu Profesorul Ion Banu, de limba română, care îmi recomanda și o bibliografie pe care o sorbeam. Neglijam acum alte discipline, matematică, de exemplu, și profesorul Ion Vodă, de matematică, dirigintele clasei, nu înțelegea ce se întâmplă cu mine. Până la urmă, m-am descurcat: colegul de clasă, Eugen Ivanov (coleg și în prezent, fiind și el membru al Academiei Române), maestru în rezolvarea problemelor de matematică, mă ajuta să îmi fac temele și să fac față onorabil cînd eram scos la tablă. Altfel spus, Jean Ivanov făcea exerciții la matematică și eu citeam literatura antică! Evident, nu spuneam nimănui. Dar eram muștumit de îmbogățirea culturii mele generale.

Ulterior, când am recitit unele opere citite în liceu, am realizat că de întinsă era cultura mea literară, și nu numai a mea, ci a generației mele. Programa școlară, se știe, devenise sablon, săracă, la disciplinele umaniste (istoria, româna etc). Manuale nu aveam. Profesorii ne dictau ce ar trebui să știm la istoria românilor, iar la română, să știm doar marile nume și opere ale literaturii române. Eu, însă, eram familiar cu marii autori, cu operele lor.

Ca profesor universitar, în dorința de a descoperi eventualii mei colaboratori de mai târziu, mi-am întrebat studenții, încă din anul I, ce limbi străine cunosc, ce cărți din literatura română și universală au citit. Am fost uluit de răspunsurile lor: *ști engleză, nu am citit nici o carte, la ce îmi folosește, știu să mă descurc la internet.* Desigur, științele exacte, sunt un „must”, cum se exprimă anglo-saxonii, în dezvoltarea tehnologilor, baza creșterii economice a unui stat, dar un adevărat om de știință creator, s-a demonstrat, este și un intelectual cu o cultură umanistă.

Generația de azi un mai citește. Se

încearcă a se încadra, la noi, știința în cultură, în mod fals. UNESCO înseamnă *United Nations for Education, Science and Culture Organization*. Știința s-a separat de cultură, deși este o formă derivată din cultură. Dar aceasta este o altă problemă.

Eu datorez cîtitului, literaturii, formarea mea ca om de știință, întrucăt ambele sunt necesare și complementare în dezvoltarea armonioasă a omului contemporan.

Nu pot să nu mărturisesc că nutresc un respect deosebit Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța, Doamnei Elena Cămară, care au contribuit la dezvoltarea mea culturală, intelectuală. Răsfoiam reviste, broșuri, scoteam din rafturi cărți și le răsfoiam cu nesaț. Găseam un nou Univers. Ucenicia mea pe lângă Doamna Elena Cămară a fost hotărâtoare, mai târziu, la Institutul de Fizică Atomică (IFA) din Măgurele-București, un institut multidisciplinar, creat după modelul francez și american, de marele savant și patriot, Horia Hulubei, unde am fost angajat la terminarea facultății (1956) și de unde m-am pensionat (1993). Aici, la IFA, paralel cu activitatea mea profesională, am contribuit, voluntar, cu sprijinul direcției IFA (finanțarea) și al bibliotecarei Vera Ionescu, să realizez cea mai completă bibliotecă științifică de chimie din România în cadrul Bibliotecii Naționale de Fizică IFA, considerată ca una din cele mai bune *biblioteci de institut din lume*, la un moment dat, având 2500 de abonamente (cf. Fr. Kertesz, *Journal of Chemical Documentation*, SUA, vol. 13, no. 1, pp. 16-20, 1973). Ar trebui să mai adaug că, încă din primele salarii, am început să-mi formeze o bibliotecă proprie, cu lucrări științifice, dar și romane din literatura română și străină, precum și cărți de cultură generală. Realizam astfel un vis al copilăriei, vechea mea dorință în anii primelor lecturi la biblioteca Doamnei Elena Cămară.

Petre T. Frangopol

**Membru de Onoare al
Academiei Române**

10 ianuarie 2017

FLUTURELE PRINS ÎNTR-UN BOȚ DE GHEAȚĂ

Subiectul „Ovidius Naso în exil” (hai să dău această sumă de cuvinte, numai aceasta, pentru același înțeles...) este una dintre temele majore cele mai ispititoare, „cele mai la modă”, anul astăzi și chiar și în următorul (unele indicii duc la concluzia că, în iarna/primăvara anului 18 p.Chr., Exilatul trăia). Pentru cercetători, este o provocare imensă: lucru lor devine detectivistic, dat fiind faptul că au de căutat aproape exclusiv în poezile Exilatului, adică în singurele documente păstrate (cunoscute). Un autor se poate lăsa ispitit de cele mai fanteziste „intrigi de subiect”, ba chiar poate broda o scenografie dintre cele mai fantezist-bizare, dată fiind săracia informațiilor „colaterale” (majoritatea datelor pe care le avem, în legătură cu Tomis-ul începutului erei creștine, de exemplu, sunt bazate pe analogii...). Sindromul „mielului ascuns în cutie”, găsit și în opera unui scriitor cu renume...

Aș încerca, demonstrativ, și eu, cu o umbră de fantezie și, desigur, tributar unor vremuri fără net și altele asemenea.

Ovidius, membru al unei confrerii oculte, alungat din Roma, e căutat și în Tomis (de aici spaimea lui obsedantă de asasinat, cea mai însemnată, după frica de prizonierat la barbari, născută și din constatarea șubrenzei incintei; cu acestea voi reveni), moare cum a murit, însă trupul îi este preluat de membrii respectivei asociații, astfel încât mormântul, semnalat la un secol după evenimente, aproape de piciorul zidurilor de apărare, este numai un cenotaf... Merge? Poate. Deși aproape o unanimitate îl crede pe cuvânt când spune că a ajuns în Tomis (domiciliu fortat, fără a-și pierde vreun drept cetătenesc) din cauza poeziei lui și a unei greșeli (erori; probabil amestecul în conjurația care îi implicase pe mulți dintre cei mari ai momentului, pedepsit proportional cu vina)...

Ovidius, năruit de evenimente și de vederea urbei, abia ridicată din condiția de *emporion*, își găsește alinarea atât în poezie (doar el a scris-o: orice așterne pe hârtie se transformă în vers...), cât și în studiul științific al ihtiofaunei din Pontul Euxin, de exemplu. Si în studiul limbii sarmaților și getilor, în ale căror graiuri chiar compune poeme. Mai ales că ultimii, aborigeni, intrați în cetate demult (profitând de politica grecilor care urmăreau să câștige și să păstreze

colaborarea și bunăvoița căpetenilor, a prinților și regilor geți, pentru comerț și apărare), geții făcuseră ca limba tomitanilor să semene tot mai puțin cu „greaca clasică” știută și de poet. Merge? Poate, deși e un subiect aproape banal, după două milenii în care s-a tot scris despre Publius Ovidius Naso, mezinul familiei cu rang ecvestru, căruia nu i-a plăcut cariera de avocat (îmbrățișată de fratele său, mort de timpuriu)...

Sau: **Ovidius**, autor și al piesei *Medeea*, când și parvinescintăfărăjudecată a lui Octavian Augustus, devine obsedat de destin, în general, pornind de la constatarea că își încheie viața în locul de desfășurare a unuia dintre momentele importante ale piesei (locul asasinării/ciopărțirii bietului Absyrtos, frate al vrăjitoarei îndrăgostite de Iason; de unde și numele orașului, de la *tome-es*, tăiere, *temio* – a tăia, a ciopărți. Deși unii cred că numele urbei ar veni din termenul trac pentru „înăltîme”, „movilă” sau „ridicătură”...). Banal și acest subiect. Perimat, și el, din vehicularea de două milenii.

Ovidiu, războinic. Furios pe Soartă, își regăsește puteri de erou sub învelișurile (straturile) de veritabil poet și se apucă de meșteșugul armelor. Verosimil, însă faptul că a urcat pe zidurile de apărare, echipat/înarmat, pare o faptă mai degrabă silită. Captareabunăvoieîntomitanilor(râzi, coană Chirito!), după ce îi supărase cu cine știe ce (părerea mea este că, prin poezie și unele purtări, le jignise moravurile mai puritane, aşa cum, odinioară, cu *Amatoria* și *Amores* o oripilase pe Livia Drusilla, consoarta lui Augustus, care tocmai ce își lepădase straiele libertine și începuse a se afișa în femeie de casă... , auzi!)... Subiectul s-ar extinde mult pe întreg ținutul Dobrogei, complicându-se cu atacurile geților, întreprinse prin anii 12-15 p.Chr. (asediile lor, asalturile asupra cetăților de la Istru: Aegyssus-Tulcea, Troesmis-Iglită)... Cam lung și cam neatrăgător, dacă s-ar compara cu oricare din pseudocreăriile cinematografice la modă (și cu mesaj subliminal de condamnat).

Ei, mai încerc.

Ovidius, terorizat/obsedat de teama de a fi luat prizonier de barbari (incinta, doar cu turnuri șubrede, gata să fie năruite de vânturile de la Mare Neagră, e de trecut lesne), socotește noapte de noapte cât ar fi răscumpărarea. Corespondență pierdută a Exilatului cu Fabia, sfaturi pentru soțile rămase să conducă singure averea familiei... și, rupere de ritm și distonanță în relatările, însă cumva secondând unele dintre declarațiile în versuri ale autorului: mulțumiri aduse Stăpânirii, pentru că nu i-a răpit și nici nu i-a poprit posesiunile. Sau Ovidius terorizat/obsedat de teama asasinariei (poate, de către un cineva anume trimis de Roma ori gata ascuns în Tomis) ceea ce ar fi și un soi de supraevaluare a Exilatului (comună multora dintre literati și mai multor oameni). Sau măcar o ignorare a logicii perioadei.

Nu, e imposibil să găsesc un subiect acceptabil, adică unul cu priză la publicul larg al globalizării, și care să nu jignească total amintirea lui Ovidius Naso. Mă predau. De altfel, îmi amintesc de Caragiale propunând un subiect pentru o poveste de dragoste: un el și o ea tineri, foarte tineri, care se iubesc superlativ, adică mai presus și de ura care domina și învățbea familiile lor, murind amândoi dintr-o groaznică joacă a sorții, dar și pentru că nu pot trăi unul fără celălalt. Si măcar primului căruia nenea lancu-i-a arătat subiectul, primul care a reacționat ca un zevze, amintindu-i maestrului că subiectul a fost deja „tratat”, ba e chiar celebru, nenea lancu-i-a răspuns că tocmai asta nu contează.

Renunț la eforturi, oricum cam disperat-desuete. Să revin pe traectorii călii.

Publius Ovidius Naso a fost (este) unul dintre cei mai însemnați poeți ai Antichității, deci ai Umanității, și unul dintre cei mai importanți „cronicari”, cu opere ca *Heroides*, *Ars Amatoria*, *Fasti* sau *Metamorphoses*, apoi *Tristia* și *Epistulae ex Ponto*, care sunt capodopere ale artei poetice și documente inestimabile, a trăit din plin în stilul aristocraților epocii post-Caesar și a murit dramatic, ca un fluture, prinț de o iarnă timpurie a oamenilor, în gheăță. Truisme. Foarte bine; tot mai mulți știu tot mai puțin despre ce, aparent, nu le folosește.

Liviu Lungu

CÂTEVA CONSIDERAȚIUNI PROFANE ASUPRA AFIRMAȚIILOR LUI OVIDIU DESPRE TOMIS, GEȚI ȘI SCIȚIA MINOR

„I,2,15-28. Trăiesc în mijlocul dușmanilor și al primejdiiilor, ca și cum mi-ar fi fost răpită și liniștea o dată cu patria.

Ca rana să fie mai groaznică, spre a princinui moartea pe două cai, cei de aici ung vîrfurile cu venin de viperă. Călare pe cal și cu astfel de arme ei dau tîrcoale zidurilor, între care domnește groaza, ca lupii în jurul ocoalelor unde sunt închise oile.

Arcul lor întins cu o vînă de cal nu trage numai o singură dată, ci este totdeauna încordat.

Săgețile se înfig în acoperișurile caselor, formând parcă o palisadă, iar poarta solidă cu greu ne mai poate apăra de armele din depărtare.

Adaugă și faptul că ținutul de aici nu are nici arbori, nici frunze și că iarna grea ține pînă la cealaltă iarnă. Pe mine, în luptă cu frigul, cu săgețile

și cu soarta, mă chinuiește acum aici a patra iarnă.”

Acesteale scria poetul amatorilor gingeșă – Publius Ovidius Naso – cel mai probabil în iarna anilor 12-13 d.Hr., calculându-i-sosirea în Tomis în primăvara anului 9 d.Hr., după un drum lung parcurs de la afarea pedepsei imperiale (toamna anului 8 d.Hr., insula Elba), la destinație. Întreaga atmosferă a scrierilor ovidiene din exil (mai corect spus „relegare”) este impregnată de imaginea getului sălbatic și neomenos, îmbrăcat în piei, călărișinarmat cu arci și săgeți înveninate. Imaginea aceasta a persistat inclusiv în rândul intelectualilor români moderni și se perpetuează la fiecare generație școlară care citește „Tristele” și „Ponticele”. Totuși, ar trebui să ne întrebăm de rostul acestor adjective groaznice, întrucât noi, români, urmași ai getilor barbari ovidieni, parcă nu ne-am recunoaște în ele chiar aşa de lesne, sic!

Să le luăm pe rând, logic, omenește.

1. O zice însuși Ovidiu: „Trăiesc în mijlocul dușmanilor.”

Ovidiu este roman. Un roman aproape bătrân, la cei 56 de ani ai săi (într-o vreme în care rareori oamenii atingeau vîrstă senectuții); un roman care nu mânusește armele până atunci, după propria-i mărturisire, ci care se consideră (pe drept cuvânt) cel mai talentat poet de pe malurile Istrului – poet del limbă latină și

de expresie latină clasică, civilizată (civilizată în stil roman). Ovidiu este un nobil roman care frecventa familia imperială de ani și ani de zile, dar care e dintr-o dată pedepsit de împăratul August și mutat disciplinar în cea mai îndepărțată de Roma locuire romană: lucruri știute de toți romani din zonă (din Macedonia până-n Tomis). Acest roman extraordinar, *rara avis*, apare deodată în colonia grecească Tomis, fostă așezare getică (după cum reiese din săpăturile arheologice moderne), locuită în măsură egală de greci și de geti, oraș supus Romei după îndelungi perioade de război la Dunăre. Orice roman, la Dunăre și în Scitia Minor, în anul 9 d.Hr., nu mai era demult privit de getii localnici ca o curiozitate. Chiar dacă acest roman, anume Ovidiu, celebru la el acasă și familiar cu împăratul Romei, elegant și rafinat, fusese pedepsit de acel împărat, pentru geti conta probabil prea puțin, ei știau doar că Roma își înțindea an după an tot mai departe tentaculele hrăpărește. Pentru majoritatea getilor de la Dunărea de Jos, în anul 9 d.Hr., Roma deja era dușmanul.

2. „...cei de aici ung vîrfurile cu venin de viperă. Călare pe cal și cu astfel de arme ei dau tîrcoale zidurilor, între care domnește groaza, Ca lupii în jurul ocoalelor unde sunt închise oile.”

Obiceiul înmuierii vîrfurilor de săgeată în venin de viperă s-a păstrat la români până în evul mediu și era destul de comun popoarelor antice – dar acesta și doar un amănunt. Faptul descris de Ovidiu este semi-asedierea Tomisului de către acești călăreți dușmani, înarmați cu arcuri și săgeți înveninate, de care locitorii Tomisului se fereau cu greu (în altă parte, Ovidiu descrie cum tomitanii adunau dimineață, de pe stradă, săgețile căzute). Dar de ce erau tomitanii asaltați în acest fel de getii de pe Dunăre și de către sarmați? Aproape că nu e Scrisoare din Pont în care poetul să nu se plângă de comportamentul localnicilor (într-unadinele chiar deplângere faptul că acești geti nu se închisesc de Roma, căci se bazează pe arcurile lor etc). Ce i-a determinat pe geti și pe sarmați să atace ținuturile Dobrogei de aici și Tomisul (între zidurile căruia tremura și Ovidiu, alături de ceilalți tomitani)?

Ca roman, Ovidiu nu poate recunoaște deschis cauza: anume revanșa getilor de pe Dunăre față de mai multe acțiuni dușmănoase ale Romei, petrecute în ultima vreme, astfel:

72 î.Hr. – 8 d.Hr. – presiunea constantă a Romei asupra Dunării și a regatelor geto-dacice de aici, care s-au văzut tot mai

hărțuite și împinse spre nord de înaintarea legiunilor romane.

28 î.Hr. – distrugerea regatelor lui Dapyx și (doar parțial) Zyraxes, de către generalul Crassus, regatul lui Dapyx cuprinzând Dobrogea de sud și centrală, între Munții Haemus și Podișul Casimbei, iar al lui Zyraxes, Dobrogea de nord-vest, cu cetățile Genucla (Beștepe?) și Aegyssos (Tulcea), până dincolo de Piroboridava (Poiana – Galați), pe Siret. Tinutul astfel cucerit de Crassus a fost apoi dăruit de romani regatului traciilor odriși, aliații lor (și putem doar bănui tratativele purtate între cele două părți, până ce toată Dobrogea actuală a fost trecută de romani în stăpânirea regatului Traciei, cu capitala la Phillipopol – Plovdivul de azi: ce rugăminți, ce amenințări, ce violențe se vor fi întâmplat, ce înțelegeri, câte drumuri etc.)

7-8 d.Hr. – Campania generalului Lentulus contra dacilor (peste Dunăre) și a sarmaților (la nordul Dunării), ca reacție la alianța dintre dacii și sarmați, din timpul războiului batonian (6-9 d.Hr.). Cucerirea cetății Aegyssos de la geti și cedarea ei regelui Traciei, Rhoemetalces. Silirea sarmaților la încheierea păcii cu Roma. Întărirea Dunării ca graniță română, trecerea tărmurilor vestice ale Mării Negre sub controlul roman și a coloniilor grecești de aici, sub stăpânirea formală a Traciei, vasală Romei, dar, practic, controlată ferm de Roma.

Erau, aşadar, la începutul erei creștine, la Gurile Dunării, câteva popoare foarte supărate pe Roma, care și folosise din plin legiunile și deviza „*Divide et impera*” pe pielea lor. Iată însă că pentru aceste popoare (geti, sarmați, bastarni etc.) care își rodeau cu greu frâul, s-a ivit o rază de speranță: înfrângerea zdrobitoare a legiunilor romane în Pădurea Teutoburg (9 d.Hr.). Au socotit că era o perioadă propice să se ridice contra stăpânirii romane. Dar, ca orice traci descriși demult de Herodot, nu s-au putut uni de-a binele intr-o acțiune comună, puternică și hotărâtoare, ci doar s-au „agitat” mai mult sau mai puțin eficace, arătându-și armele și atacând pe oricine nu se putea apăra suficient de bine. Ca oraș apărăt de romani și de traci odriși, Tomisul cu zona sa metropolitană era numai bun de atacat și jefuit. În această atmosferă de război nedeclarat, a picat, aşadar, bietul Ovidiu, mânuitor de pană, nu de spadă, și e firesc să fi fost înspăimântat, de la bun început,

de ținuturile unde-l aruncase mânia împăratului August.

3. „*Adaugă și faptul că ținutul de aici nu are nici arbori, nici frunze și că iarna grea ține pînă la cealaltă iarnă.*”

În antichitate, Dobrogea era cunoscută prin pădurile străvechi, aşa că e greu de crezut că ținutul tomitan chiar nu avea nici un copac. Mai degrabă, Ovidiu exagerează, din dorința de a stârni în țară mila față de soarta lui - și de a-l ajuta astfel să se mute într-un loc mai liniștit. Sau poate că nu exagerează total, căci luând în calcul anii de harțuri getico-sarmatice la sudul Dunării, poate că locuitorii nu apucau să-și cultive

ogoarele, și Ovidiu a văzut o realitate efemeră, dar nu mai puțin corectă.

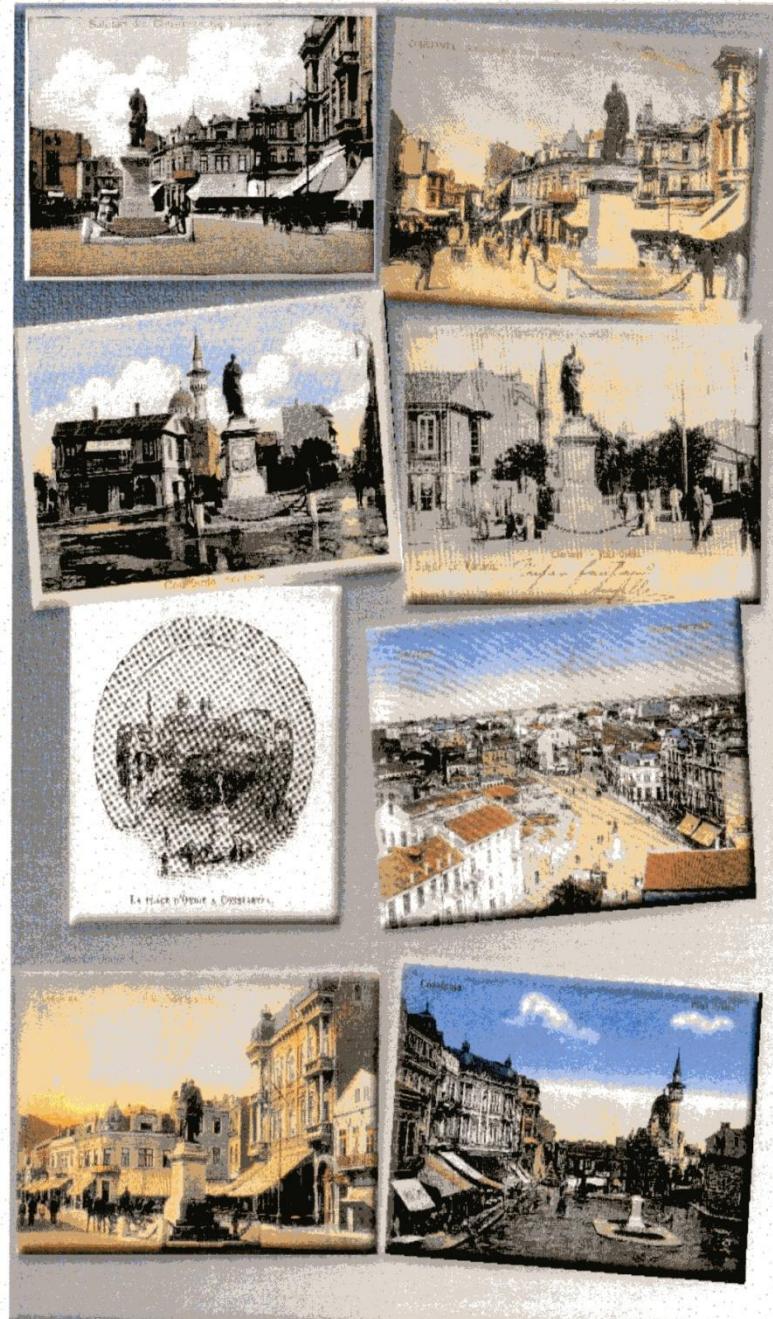
Coloniile grecești exportau, de obicei, din interiorul ținuturilor getice, miere și ceară (deci existau flori și păduri), grâne (deci existau ogoare fertile), pește, piei de animale (deci existau pajiști și păduri pentru păscutul turmelor) și, deseori, sclavi. Pe de altă parte, o cetate – oricare cetate – își păstra zona adiacentă lipsită de copaci, pentru a-și putea vedea de departe un eventual dușman. Ținutul dezolant descris de Ovidiu e mai degrabă o licență poetică decât realitate.

Cât despre iernile grele și marea înghețată, le vedem și noi azi, chiar și în condițiile încălzirii globale atât de clamate, și orice dobrogean îl poate imita liniștit pe Ovidiu, bombardind crivățul tăios care iarna spulberă orice nu e bine pris în cuie (Boreus-ul antic încă ūieră peste Sciția Minor, iar turcii moderni chiar au preluat în limba lor numele năpraznicului zeu, „bora” însemnând pe turcește „furtună”!). Pe vremea lui Ovidiu, Marea Neagră avea nivelul mai jos cu cel mult 0,5 metri față de cel actual (conform calculelor specialiștilor), ceea ce poate indica și o perioadă climatică mai rece; dar să ai o iarnă dintr-un an în altul e deja exagerare, luând în considerare înseși produsele agricole sus-amintite. Oricum, iernile grele în Dobrogea sunt o raritate doar acum, în ultimele decenii, dar pe vremea lui Ovidiu, ele erau regula, nu excepția, de unde necesitatea localnicilor de a purta îțari strânși pe picior și blanuri călduroase de animale pe umeri (și azi saricile ciobanilor români sunt printre cele mai bune haine izolatoare din lume!)

Ar fi foarte multe de spus despre ce-a putut fi real și ce nu în scrierile sublimului poet al amorurilor gingeșe, dar mă opresc aici, lăsându-vă bucuria de a răsfoi vechile tomuri de istorie și de a zburda cu imaginația pe urmele lui Ovidiu, la Tomis.

Călătorie plăcută!

Gabriela Vlad

REVISTA „MAREA NOASTRĂ” (1934 - 1939)

În istoria presei dobrogene, revistele cu tematică marină sau care publică articole cu tematică marină, ocupă un loc important, deși numărul lor nu este prea mare și multe dintre ele nu au apărut decât într-un interval scurt de timp. Putem aminti aici: „Farul marinilor de la mare”, „Buletinul Jurisprudenței maritime române”, „Navigatorul”, „Portul Constanța”, „Revista Marinei Comerciale”, „Revista română de drept maritim”, „Tribuna marinilor” și a. Un loc important între acestea este ocupat de către „România Maritimă și Fluvială” care, de la numărul 5, din mai 1934, își schimbă titlul în „Marea Noastră”.

Revistă a Ligii Navale Române „pentru propaganda, orientarea și apărarea intereselor pe apă”, „România Maritimă și Fluvială” a apărut în noiembrie 1931, la București. Avea o frecvență lunară, dimensiunile de 30x24 cm și un preț de 25 de lei pe număr. Publicația era tipărită la tipografia „Eminescu” din Capitală. Directorul publicației era comandorul Eugeniu Botez, cunoscutul scriitor Jean Bart. Ca redactor, este menționat comandorul Aurel Negulescu (semnatar al unor articole sub pseudonimul Moș Delamare).

După moartea lui Jean Bart, începând cu an 2, nr.5, din mai 1933, subtitul revistei este modificat prin adăugarea expresiei „fondată de Jean Bart”.

În total, între noiembrie 1931 și aprilie 1943 (când își închidează apariția), au apărut 136 de numere, însumând aprox. 3500 de pagini. Toate numerele au ca motto cuvintele lui Mihail Kogălniceanu, unul dintre artizanii României moderne, care spunea: „Cheia măntuirii noastre este drumul Dunării spre mareala largă”. Pe coperta îl apare specificația: „Cuprinde articole, informații și vederi din marina națională, marinele străine, navigația maritimă, fluvială și de plăcare, viața porturilor și viața marinilor, hidroaviație, pescărie, turism, sport nautic, literatură, călătorii, știri și fapte nautice”.

Articolul program al revistei a apărut sub titlul „Primul cuvânt” (semnat de către Liga Navală Română) și facea un scurt istoric al periodicelor Marinei Române și arăta, la final, că: „Nu se pot tăgădui mariile foloase aduse de aceste publicații în diferite cercuri, dar ele se adresau la un mic cerc de specialiști, având în general un caracter tehnic și nu de popularizare. Revista de față se adresează mareului public pentru popularizarea cunoștințelor navale”.

În numărul 5 din mai 1934, un articol semnat de Redacție, explică motivele schimbării numelui revistei, care era considerat ca fiind prea lung și nu exprima clar ideea că este o publicație a Ligii Navale

Române. S-a ajuns la noul titlu, „Marea Noastră”, care era mai scurt și exprima sintetic mesajul care trebuia transmis, acela că Marea Neagră este alimentată de râuri și fluviu românești și că ea trebuie să fie străbătută mai ales de nave românești.

Conținutul numerelor din perioada 1934-1939 este unitar, datorită faptului că redacția a rămas relativ neschimbătă. Datorită faptului că se adresează celor care au legături cu navigația, fie ea maritimă su fluvială, revista cuprinde, în general, articole dedicate tematicii marinărești. Putem remarcă rubrica „Informații-Noutăți”, care cuprinde, în fiecare număr, informații diverse despre evenimentele navale sau legate de marină din țară, dar și din străinătate.

Astfel, în numărul 5, din mai 1934, la această rubrică sunt prezentate: o circulară a Ministerului Instrucțiunii privind sărbătorirea „Zilei Apelor” în școlile românești, relatarea unei întâmplări în care un copil a fost salvat cu hidroavionul în zona Mangalia a Mării Negre, Darea de Seamă a adunării generale extraordinare a Yacht-Clubului Regal Român, din 6 mai 1934 și știri din străinătate (acțiunile de modernizare a flotei militare engleză, greva marinilor din Danemarca, șantierele navale din URSS și a.) și o listă a revistelor primite la redacție.

În circulara semnată de (ss) F. Teodoru, șeful Serviciului, se arată modul în care urmează a se sărbători „Ziua Apelor” prin „lecții speciale despre apele noastre din punct de vedere geografic, istoric, național, economic, științific”, cu ajutorul materialelor cuprinse în revista Ligii Navale și al cărților din bibliografia Cărții Apelor. Același document arată că se vor organiza expoziții cu miniaturi de nave făcute de elevi și aceștia vor fi premiați de către Liga Navală, principalul organizator ale evenimentelor oficiale. Documentul mai spune și că „În regiunea apelor se va introduce înnotul în programele școlare”.

Aceeași rubrică a numărului comun 7-8 din iulie-august 1934 vorbește despre modul în care a fost sărbătorită „Ziua Apelor”. Este relatată pe larg ceremonia desfășurată la Constanța și sunt prezentate discursurile autorităților civile și militare. Admirul Bărbăeanu, președintele L.N.R. Constanța, a vorbit despre rolul apei în istorie, ca sursă de hrana și ca de navigație și a arătat că „Situată prielnică a țării noastre la gurile fluviului cel mai important din Europa a fost una din cauzele primordiale, care au atras în toate timpurile privirile popoarelor îndepărtate și învecinate asupra acestor regiuni, făcând să se înscrive de către căpetenile ștăilor combatante pe răbojul vieții omenirii amintiri mărete sau timpuri de groază”.

Numărul amintit cuprinde și un

articol despre „Ziua Marinei” și modul în care aceasta este sărbătorită în lume și o listă cu eroii marinari români care și-au dat viața în Primul Război Mondial. Lista este deschisă cu numele ofițerilor căzuți, în frunte cu comandorul Alexandru Cătunescu și se sfărșește, la poziția 353, cu Alexandru Meșter, elev al Școlii de Marină.

Remarcăm, în numărul 9 din septembrie 1934, al revistei „Marea Noastră”, articolele referitoare la modul în care s-a sărbătorit „Ziua Marinei”. La Constanța, ea a fost marcată prin vaste manifestări, defilări de care alegorice (ca și în cazul „Zilei Apelor”), la care au fost prezenți invitați de marcă, precum regele Carol al II-lea, Marele Voievod Mihai, Prințipele Nicolae, primul ministru Gheorghe Tătărescu, miniștrii: Sasu, Dr. Angelescu, Dr. Costinescu, I. Nistor, generalii Angelescu și Radu Irimescu, dar și alte personalități civile și militare. Cronicarul spune că „Solemnitatea a început cu un serviciu oficiat de I.P.S. Episcop Gherontie și aruncarea a trei ancore de flori din partea Marinei Regale, a Ligei Navale și a Serviciului Maritim, în amintirea eroilor marinari”. La eveniment au ținut discursuri: Admirul Bălănescu, comandanțul Marinei, regele Carol al II-lea și primul ministru Gheorghe Tătărescu.

„Ziua Marinei” a fost serbată cu fast și la Sulina, Orșova, Turcăia și Brăila.

Din numărul 10, octombrie 1934, ne atrage atenția articoului învățătorului cărturar dobrogean Apostol Culea, care vorbește despre fapte de vitejie ale ostașilor moldoveni din vremea lui Alexandru cel Bun, precum și despre situația geopolitică și poziția strategică a Chiliei și Cetății Albe, posesiuni ale Moldovei în epocă. Din numărul următor, din mai sus menționata rubrică „Informații – Noutăți”, aflăm despre conferința Înțelegerii Balcanice din Turcia, de la Ankara, din 30 octombrie 1934, în cadrul căreia s-au discutat probleme legate de organizarea și dezvoltarea schimburilor de mărfuri transportate pe Dunăre și Marea Neagră. Se arată că: „S-a numit în acest scop și o comisie care să studieze mijloacele de a dezvolta transporturile ce utilizează Dunărea și Marea Neagră activând schimburile dintre statele balcanice și cele ale Europei Centrale”.

Ultimul număr al revistei „Marea Noastră” din 1934 conține un vast studiu semnat cu pseudonimul Mirth, care tratează subiecte legate de istoria marinei române, organizarea acesteia și modul în care transportul maritim și fluvial influențează economia în ansamblu. Materialul începe cu o prezentare pe larg a problemelor puse în discuție la ședințele sesiunii de toamnă ale

Comisiei Europene a Dunării, care constau în modalități de realizare a ieșirii la mare prin canale maritime sau eluzate sau prin curenț liber. Soluția aleasă în ședință a fost aceea, provizorie, propusă de ingerul englez Ward, care constă în ameliorarea Brațului Sulina, pentru adâncimi de 24 picioare, cu un canal de derivărie cu scurgere liberă, care ar ieși la mare la sud de gara Sulina. Soluția găsită costa un miliard de lei în moneda epocii și ar fi asigurat adâncimea de navigație pentru o perioadă de 50 de ani.

La finalul acestui articol, autorul trece în revistă studiile de geografie și de biologie marină efectuate recent de către oameni de știință cunoscuți (Grigore Antipa) și propune angrenarea Serviciului Hidrografic al Marinei Regale Române, în realizarea unor hărți marine care să permită o mai bună cunoaștere a condițiilor de navigație. Articolul se încheie cu o prezentare statistică a traficului de mărfuri pe Dunăre în anul 1933 și în primele zece luni ale lui 1934, statistică din care reiese o scădere a tonajului transportat cu 55%, pusă de autor pe seama condițiilor grele de navigație.

Pentru numerele din anul 1935, ne atrag atenția dările de seamă ale Ligii Navale Române, în care sunt specificate toate activitățile asociației și rapoarte asupra activității secțiilor. Acestea erau în număr de 14 (la Brăila, Galați, Constanța, Ismail, Isaccea s. a.). Li se adaugă și corespondenți: toți căpitanii de porturi plus 7 corespondenți externi în orașe și porturi precum: Stockholm, Varșovia, Poznan, Napoli, Buenos Aires etc.

Numărul din mai 1935 este inaugurat de articolul lui Al. Munteanu dedicat lui Jean Bart ca scriitor pentru tineri. Este amintit aici modul în care căpitanul de marină Eugeniu Botescu și-a luat numele de scriitor după corsarul francez, sunt prezentate paginile pe care această le-a dedicat evenimentelor din 1907 și este creditat de autor ca fiind cel care a pus bazele primei organizații a muncitorilor portuari de la noi. Opera sa literară i-a determinat și pe alti marini să-i calce pe urme sau pe o serie de scriitori să abordeze tematica marină (D. Anghel, Grigore Sălceanu, I. Gr. Periețeanu s. a.).

Este citată, printre altele, o poezie a scriitorului dobrogean Grigore Sălceanu, cu titlul „Fierbea as’noapte marea” (care dă și titlui unui volum de poezie publicat ulterior:

„Fierbea as’noapte marea ‘ntărtăă
Și-a spart atâtea lotci de piatra dură!
Pescarii se rugăru noaptea toată,
Dar marea i-a năgăiț cu neagra gură!“

Numărul revistei din iulie-august 1935 este dedicat sărbătorii Zilei Marinei, evenimentelor preconizate a se desfășura în porturile maritime și fluviale ale României. Un articol nesemnat din același număr vorbește despre necesitatea înființării unui port de agrement la Constanța. Autorul începe cu prezentarea evoluției ascendencies a pescuitului maritim și sporturilor nautice în porturile românești de la Marea Neagră, cu deosebire la Constanța, începând cu 1925, și continuă cu o privire de ansamblu a ceea ce înseamnă porturi maritime și fluviale românești. Creșterea numărului de turiști este scoasă în evidență alături de interesul crescut pentru pescuit și sporturi nautice.

Autorul spune, despre Constanța, că este primul port al României Mari și că, deși are o populație de 100.000 de locuitori, numărul celor care practică sporturi nautice și pescuit maritim este mic. El spune că, în anul 1926, a propus autorităților locale să se amenajeze un port de agrement în zona Bisericii Armene, la plaja „Duduia” care se află și ea în curs de amenajare, dar s-a lovit de refuzul acestora. În Constanța exista deja, „lângă molul de petrol, un adăpost și o cală pentru vasele Yacht-Clubului”. Dar adăpostul era amplasat departe de oraș, iar cei interesați ajungeau cu greutate la el, la aceste argumente se adăuga și acela că pericolul de incendiu era foarte mare, navele fiind din lemn, iar depozitul de petrol fiind atât de aproape.

În continuare, se arată că portul este necesar și pentru vasele de pescuit care ar aduce o creștere economică orașului, atât prin creșterea producției de pește, cât și prin stimularea construcției de nave destinate acestei industrii. Se aduce ca argument privind înțelegerea rolului acestor porturi, Spania, și se dă model portul Guetarria, de pe coasta Golfului Byscaia, care avea „instalații de hale, dormitoare pentru pescari, infirmieri, biblioteci s. a.”. Amplasamentul propus pentru portul pescăresc și de agrement al Constanței rămâne zona plajei „Duduia” care avea nevoie de amenajări speciale în acest scop, care includeau consolidarea malurilor și construirea unui pod de acces.

Un articol semănător este publicat în numărul din octombrie 1935, el face

referire la necesitatea amenajării unui bazin de radub, în portul Constanța. Lt. Mircea Teohari, autorul materialului, explică necesitatea amenajării unui doc plutitor în portul Constanța prin evoluția tonajului navelor care acostă aici și prin creșterea numărului de nave deservite. Ofițer fiind, autorul explică și avantajele strategice ale unei asemenea amenajări, în caz de razboi. De asemenea, el arată, cu cifre, avantajele construirii acestui doc la Constanța și nu la Galați și estimează costurile la 150 milioane de lei.

În numărul din septembrie 1938, la rubrica „Informații-Noutăți”, este menționat faptul că noul doc plutitor a fost adus în țară. Articolul reia, pe scurt, argumentația care fundamentăza necesitatea docului plutitor la Constanța. Cel ales aici era construit la Luebek și a fost adus cu trei remorceri la Constanța (trecând prin Mării Negre și Mării Azov), ajungând pe 21 august 1938. Dimensiunile sale erau de 150 m lungime și 32 m înălțime. Puterea sa de ridicare era de 8000 t și, în cazuri excepționale, de 12000 t. Echipajul său era de 20 de oameni cărora li se asigurau condiții moderne de trai pe vas.

Despre amenajarea portului de yachting la Constanța vorbește și ing. P. A Zahariade, în contextul acțiunii de consolidare a malurilor, declanșată de către autoritățile locale, în 1937. Autorul a fost cel care a ocupat cu realizarea proiectului. Este vorba despre golful delimitat de străzile D. A. Sturza, Remus Opreanu, Marcus Aurelius, Dimitrie Cantemir și digul plajei. În același articol este prezentat un plan detaliat al proiectului care coincide, în mare parte, cu Portul Turistic Tomis.

În numerele revistei „Marea Noastră” din 1936 sunt prezente articole privind activitatea Ligii Navale, date despre navigația internă și internațională, diverse poezii și povestiri despre întâmplări pe mare, dar și vizite ale membrilor Ligii Navale Române în alte state, mai ales în Polonia, cu care relațiile pe acest plan erau foarte strânse. În numărul din iunie 1936, sunt prezентate discuțiile conferinței navale de la Londra, concretizate printr-un „Acord naval asupra limitării înarmărilor navale”, din 25 martie 1936. Cpt. N. Antonescu, autorul articolului, arată pe larg pretențiile statelor participante și alcătuiește un tabel comparativ al principalelor propuneri comunicate în 1934, la conferința preliminară.

Tratatul încheiat cuprinde 32 de articole grupate în 5 părți și 2 protocoale. De exemplu, sunt prevăzute clauze precum limitarea deplasamentului submarinelor și clauze asigurătoare. Separat, sunt trecute proiectul de acord separat cu Germania și tratativele cu URSS. Articolul este important deoarece oferă o imagine complexă a tratativelor și mai ales a rezultatelor

conferinței de la Londra.

În numărul dublu din iulie-august 1936, sunt descrise pe larg manifestările organizate de Ziua Apelor, în diverse porturi maritime și fluviale, cu imagini interesante de la ceremonii și jocuri marinărești. În numărul din septembrie 1936, Moș Delamare (Aurel Negulescu) vorbește despre Bricul Mircea, al cărui istoric este prezentat pe scurt, ca și cel al navelor de același tip. De exemplu, Germania avea nava „Gorch-Foch” iar Grecia avea nava „Ares” (cu trei catarge). Se explică modul în care nava și-a primit numele, primite de la regele Carol al II-lea, care a spus: „această navă școală să se numească pe viitor Școala Navală a Majestății Sale „Mircea” pentru că tinerii cari vin în marina noastră să cunoască de la început că sunt pe un vas care întruchipează acest spirit Mircea”.

În numărul din octombrie 1936 este descrisă, sub semnatura A. N. (probabil Aurel Negulescu, Moș Delamare), prima expoziție marinărească organizată cu prilejul aniversării a 40 de ani de la înființarea Serviciului Maritim Român. Expoziția a fost organizată la Constanța și la inaugurarea ei a participat și Regele Carol al II-lea, care a vorbit despre Liga Navală, Marina Română și problemele legate de aceasta. La expoziție au avut standuri: Liga Navală Română, Asociația Cercetașilor Marinari, Serviciul Maritim Român, Școala de Piscicultură de la Giurgiu și au fost expuse machete și modele de nave. Autorul se arată mulțumit de modul în care a fost organizată manifestarea și cere organizarea salonului nautic anual.

În același număr, Al. Munteanu prezintă modul în care pictorii români au înfățișat marea. El își exprimă regretul că marii pictori precum Grigorescu, Ressu, Andreescu, Tătărușcu, nu au avut preocupări legate de mare, ca subiect de inspirație, pentru că nu au cunoscut-o îndeajuns (turismul la mare era aproape inexistent în epoca în care aceștia au creat). Alți pictori au realizat, însă, tablouri cu tematică marină: Eugen Voinescu, Arthur Verona, Nicolae Vermont, Ștefan Popescu, Nicolae Tonitza ș.a.

Un loc special este acordat lui Nicolae Dărăscu și lui Dimitrie Știubei. Cel din urmă, marină de meserie, are o operă în care își exprimă „sentimentele prin culoare”, este un imn închinat mării și vaselor de pe ea”. Despre pictor, Al. Munteanu spune că „are sensul exact al mării. După cum niciodată marea nu e la fel, nu se repetă, tot așa pânzele sale reprezintă atâtea aspecte, câte pânze. Redă încântarea pe care o avem în fața mării al cărei aspect se schimbă mereu, redă aspecte care-i sunt dragi”.

În acest context, Al. Munteanu amintește și mai mulți artiști mai puțin cunoscuți astăzi, care au redat marea în picturile lor: pictorul Urumof-Caliacra,

profesor din Silistra (pictură exclusiv marină), I. Sârbu, „pictorul împăratiei bălților și al stufului” ș.a. Concluzia este că marea, în epoca interbelică, era un subiect deosebit de interesant în arta românească, operele care o înfățișau fiind dintre cele mai diverse și mai valoroase.

Tematica revistei este păstrată și în anul 1937; din numărul pe iunie ne atrage atenția articoulul dedicat serbărilor Tîrguinei, care, pe lângă descrierea amănunțită a evenimentului, cuprinde și mai multe fotografii reprezentându-i pe cei trei regi ai României și amirali Eustațiu Sebastian și Ioan Coandă. În același număr, un material interesant este dedicat pescărilor și pescuitului industrial al României. Autorul anonim prezintă, pe scurt, tipurile de pescuit care se practică în România și date statistice privind această ramură importantă a economiei naționale. În text este inserat și un grafic comparativ al pescuitului românesc, în raport cu cel maritim.

În numărul din octombrie 1937, se remarcă articoulul dedicat orașului port Mangalia, de către Mircea Ionescu. Este o prezentare de tip publicistic, în care autorul introduce și texte literare. În deschidere, se spune despre Dobrogea că „este o țară minunată în care înfloresc legende și amintiri”. Istoria milenară a orașului este înfățișată prin cuvinte pline de sensibilitate, cu aplacare asupra structurii sociale, dar și a activității portuare. Textul este însoțit de imagini cu plaja, portul pescăresc, pescuitul de scrumbii și pontonul portului turistic. Articolul se încheie cu descrierea plastică a apusului pe mare: „În fund nu se zărește decât cer și apă. Și parcă cerul s-a îmbrățișat cu valurile sărutate de soarele care pleacă spre asfințit... Luna mâncată de vârcolaci adâncurilor, a rămasă ca o semilună să poleiască imensa moschee a visurilor împietrite în chip de legende”.

De remarcat, în numerele revistei din anii care preced izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, mai multe materiale dedicate unor personalități legate sau nu de marină: Eugeniu Botez, Mihail Kogălniceanu, Lord Beatty, regele Carol al II-lea, regele Ferdinand, Cristofor Columb ș.a. Se observă, de asemenea, o constanță în înfățișarea evoluției marinei militare, interne și internaționale, cu precădere asupra celei engleze, germane sau italiene, dar și a impresiilor din călătorii navale interne și internaționale.

În numerele revistei din anii 1934-1939, constatăm permanența unor rubrici precum aceea de „Informațiuni”, „Din Țară” și „Din Străinătate” și „Vizite externe”, Ziua Apelor și Ziua Marinei. Nu lipsesc poezii dedicate mării și povestiri, întâmplări legate de viața pe mare, semnate de diversi poeti și scriitori, unii debutanți în paginile revistei. De asemenea, în toate numerele revistei sunt inserate reclame dintre cele mai diverse: pentru Șantierul Naval Galați, pentru Societatea Anonimă de telefonie,

pentru firme care produceau cabluri, utilaje industriale, mașini agricole, pentru societăți de credit și bănci private, dar și pentru ateliere de croitorie, produse farmaceutice, produse cosmetice și alimentare.

Fiind o publicație a Ligii Navale, în „Marea Noastră” sunt precizate obligațiile membrilor asociației, constând în plata unei cotizații și participarea la activitățile ei. Se publică, permanent, un tabel cu mersul vapoarelor, valabil în anul respectiv, societățile și vapoarele care deserveau linile de navigație și prețurile biletelor, în funcție de distanțe parcurse și de clase. Tot în revistă sunt publicate și prețurile abonamentelor, în funcție de cei care le cumpără, pentru întreprinderi un abonament costa 400 lei, erau mai ieftine pentru școli și căzărmă decât pentru întreprinderi cu 25%, iar pentru elevi, studenți și marinari erau la jumătate de preț (150 lei). Pentru străinătate, abonamentul avea preț dublu.

Pe parcursul timpului, în „Marea Noastră” au semnat numeroși autori, unii mai puțin cunoscuți, dar care au realizat studii remarcabile. Dintre colaboratori pot fi amintiți: Grigore Antipa, Viorica Belloiu, av. Borcescu, ing. N. Caranfil, Apostol D. Culea, Alexandru Daia, Nicolae Dașcovici, Al. Marius Gheorghiu, I. Jipa, Petre Iorgu Lupașcu, ing. Al. Lupașcu, ing. Vladimir Mendl, c-dor Radu Orișanu, I. Orghidan, Eugen, T. Petrescu, cpt. V. Săndulescu, Scarlat Preajbă, Ion Simionescu, M. Teodorescu-Angelo, C. Tonegaru, Constantin Ungureanu ș.a. La o privire sumară, cele mai multe articole sunt semnate de către Moș Delamare (pseudonimul lui Aurel Negulescu).

De remarcat faptul că multe dintre articole nu sunt semnate, sunt semnate sub pseudonim (Mirth), sau generic (Redacția, Cronicar). La finalul numărului 12 din 1934, este specificat faptul că articolele publicate se plătesc astfel: 250 lei pagina, lucrările originale, 125 lei pagina, compilații, recenzii și 100 lei pagina, traduceri. Tot aici se specifică faptul că manuscrisele nu se înapoiază și că ele trebuie să fie scrise „cîte, preferabil la mașină, pe o singură parte”.

Înceeacei și primește pe colaboratorii literari ai revistei, cel mai cunoscut este întemeietorul publicației și primul redactor șef, Jean Bart. Au mai scris versuri și proză: Al. Bilciurescu, Ion Al. Brătescu-Voinești, Emanoil Bucuța, Marian Dem Corăbierul, N. Ionescu-Johnson, Ion Minulescu, Ion Pluțașu, Spring, C. Tonegaru.

Concluzionând, se poate afirma că revista „Marea Noastră” ocupă, în peisajul publicistic interbelic, un loc aparte, atât prin tematica specifică, cât și prin calitatea și diversitatea materialelor publicate.

Angela Anca Dobre

• RECENZII •

Autoarea volumelor „Regina Maria: ultima dorință” (ed.I 2015, ed.a II-a 2016), „Mihai I: ultimul rege al românilor” (2016), precum și a unor romane dintre care unul – „Spovedanie la Tanacu” – a devenit piesă de teatru, apoi a stat la baza unui film, „După dealuri”, premiat la Cannes (2012), ne surprinde acum cu un volum care privește o perioadă foarte zbuciumată și controversată din istoria României secolului al XX-lea.

De fapt, Tatiana Niculescu reușește să întocmească o biografie a unui personaj politic, la rândul lui hulit sau admirat – Corneliu Zelea Codreanu, șeful formațiunii politice „Garda de fier”.

În motto-ul din deschiderea volumului, ni se explică demersul făcut, și anume *dece* o biografie a lui C.Z. Codreanu, un personaj antisemit, mistic și violent, antidemocrat și xenofob.

Tocmai pentru a se înțelege mai bine unele fenomene care să ar putea repeta și în zilele noastre! De asemenea, autoarea mărturisește că și lipsea o biografie a acestui personaj, în sensul de a-și lămuri „emoția admirativă sau, dimpotrivă, oroaarea pe care acest om o stârnește până în zilele noastre.”

Foarte bine documentată, ea menționează și lucrările consultate, de la memorii și amintiri ale unor oameni politici ai timpului, lucrări istorice, articole din presă interbelică, până la sursele de inspirație ale gândirii și ale acțiunilor lui Corneliu Zelea Codreanu, unele dintre ele certe, dar nemenționate până cum în analizele istoricilor.

Este dezvoltuită și sursa de inspirație pentru titlul cărții, și anume „un text de sertar al lui Emil Cioran”, „Mon pays”, scris în anii '50 și publicat postum, în 1990, la Editura Humanitas.

Pe bună dreptate, mărturisește autoarea, că povestea lui C.Z. Codreanu este, într-un fel, povestea României interbelice, o perioadă a unei Europe răvășite de două războaie, dar și a unei Români sfâșiate de curent totalitar, extremiste, la care s-au adăugat ditatura lui Carol al II-lea și apoi, a lui Ion Antonescu.

Celor peste 200 de pagini ale lucrării li se adaugă o cronologie C.Z. Codreanu și o bibliografie selectivă.

Considerăm benefică apariția unui astfel de volum în care autoarea, prin argumentație și documentare, încearcă și reușește să lămurească niște aspecte din viața personajului controversat, Corneliu

Zelea Codreanu, atât de adulat și tot atât de urât.

GENERAL C. GĂVĂNESCU

**Ocolul Pământului
în șapte luni și o zi**

Jurnalul de călătorie
al Principelui Carol

VOLUMUL 1 • EGIPTUL

Corint

Editura „Corint” ne surprinde în mod plăcut, și de această dată, cu apariția volumului menționat mai sus, în prestigioasa colecție „Istorie cu blazon”.

Este vorba de Jurnalul de călătorie al Principelui Carol, călătorie efectuată între 20 februarie și 21 octombrie 1920.

Autorul Jurnalului, generalul Constantin Găvănescu, a fost șeful misiunii militare atașate pe lângă Principele Carol. Din delegație mai făceau parte: colonelul adjutant N. Condeescu, locotenent-colonelul Nicolae Condicescu, căpitanul Lazăr Horia și secretarul de legație, Radu Djuvara.

În prefața primului volum, colonelul (r) Eugen Pelin menționează faptul că acest „monumental memorial de călătorie” a fost publicat în timpul vieții generalului, în cinci volume.

Celelalte două, rămase în manuscris, au fot găsite de către E. Pelin în două geamantane de campanie ale generalului Găvănescu și ele au fost publicate la Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București, unde cândva generalul fusese profesor.

Este lăudabilă inițiativa Editurii „Corint” de a reedita întreg materialul de călătorie, autorul surprinzându-ne în mod plăcut cu talentul lui de jurnalist.

De altfel, aceste însemnări sunt făcute „la zi” și nu bazându-se pe amintiri, ceea ce le sporește și mai mult precizia și acuratețea.

În timpul celor șapte luni și o zi, s-a făcut aproape un ocol al Pământului – Egipt, India, China, Japonia și SUA și au fost descrise momente unice, tradiții și obiceiuri, locuri și peisaje pitorești.

Generalul C. Găvănescu aduce, totodată, în prim plan, personalitatea viitorului Rege al României, Carol al II-lea, care este prezentat într-un mod aparte, ca un foarte bun cunoșător al diplomației și al relațiilor internaționale din acea epocă.

Acest prim volum mai cuprinde, în afară de prefeței semnate de col. (r) Eugen Pelin, note de Filip-Lucian Iorga, inițiatorul și coordonatorul colecției „Istorie cu blazon”, precum și o fișă bibliografică a generalului C. Găvănescu.

Gelu Culicea

...Autrecut doianii. Orașul pontic nu mai avea Bibliotecă, cercetătorii nu i-au mai scris monografia, planurile privind aniversarea Poetului și a sărbătoririi fondării Cetății au fost uitate. Nici Mitropolia nu s-a mai înființat... Arheologii și geologii au părăsit tînțul, izgoniți parcă de un duh rău... Deși încă în puterea vîrstei, primarul a albit complet, iar venerabilul consilier a decedat subit, de supărare, firește. Orașul își trăia însă intens noua sa faimă, ce căptăsește dimensiuni universale: pelerini din toate părțile lumii veneau să vadă minunea, cărțile fără text, ravagiile „Fenomenului pontic”. Nici o altă colecție de cărți de pe glob nu a mai fost lovită de agentul ocult și distrugător, dar bibliotecarii, bibliofilii și toți oamenii de cultură trăiau cu spaimă în suflet, fiindcă acum, sute de laboratoare de pretutindeni, studiind mostrele trimise mereu și mereu de primar, au constatat că pricinile fenomenului nu pot fi deslușite, iar el putea apărea oriunde aiurea. Fusese organizat „Muzeul cărților fără suflăt”, însă, cu mari eforturi și cu risipă de energie din diverse cauze, cum ar fi imposibilitatea de a angaja personal, nici administrativ, nici de specialitate (oamenii refuzau cu orice chip, de frica germenului ce a șters texte, să calce pragul clădirii), mefiența autorităților guvernamentale față de utilitatea unui asemenea straniu muzeu, lipsa de experiență, neîntelegerea clericiilor, Biserică fiind proprietara Palatului Bibliotecii (preotii văzând că nu se poate afla pe cale științifică pricina dezastrelui – nici textele cărților și arhivei lor, deși au fost depuse în alt loc, nu și-au mai revenit – au conchis că este vorba de o lucrare demonică și deci nu voiau să aprobă ca proprietatea lor să devină gazda muzeului unei asemenea lucrări – de altfel, au făcut numeroase sluji, arzând tămâie și stropind clădirea cu apă sfinită) etc. În cele din urmă, muzeul urma să funcționeze cu numai doi angajați: Benedict (oarecum refăcut după boală), director și unic custode, și Moș Căliminte, paznic, muncitor de întreținere, om de serviciu și vânzător al biletelor de intrare (el își învingea teama cu țuică). Evident că, în asemenea condiții, nu putea fi vorba de un muzeu în adevăratul înțes al cuvântului ci, mai degrabă, de o expoziție de stranie biblioofile, o expunere publică a dezastrelui provocat de „Fenomenul pontic”. Noua instituție culturală era, în linii mari, organizată astfel: în holul monumental de la intrare s-a amenajat, din panouri cu fotocopii, precum și din

REVEDERE

Fragment din povestirea „Muzeul cărților fără suflăt”

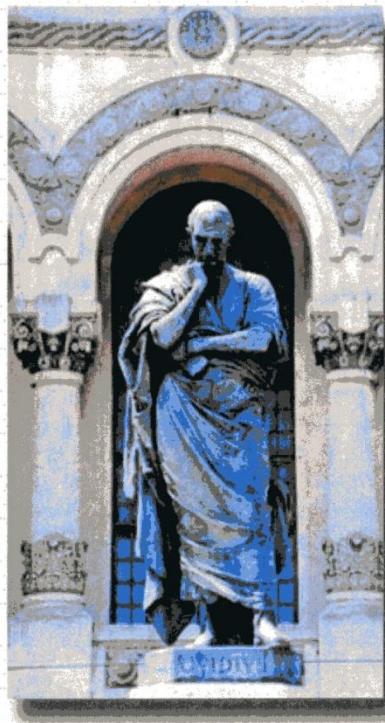
vitrine cu foste tomuri, o trecere în revistă a istoriei universale a cărții; în cea mai mare sală de lectură, în vitrine, sunt prezentate cele mai vechi foste manuscrise, precum și incunabulele; o sală a fost dedicată edițiilor de lux și foarte rare; săli mai mici au fost consacrate edițiilor princeps, cărților cu autograful autorilor, cu ex-librisuri aparținând unor personalități celebre, cărților cu miniaturi, vignete și ilustrații de mare artă, cărților reprezentative ale unor vestite case de editură; o sală specială a fost dedicată operelor Poetului, edițiilor celor mai vechi și rare ale acestora, precum și tomurilor reprezentative pentru istoria Cetății antice și a Orașului modern, desigur, fără texte. Toate vitrinele au fost asigurate prin instalații de alarmă electronice. Cărțile și celealte documente rămase în depozit puteau fi cercetate numai la cererea specialiștilor ce studiau „Fenomenul pontic”. Neavând personal de îngrijire, curătenia în săli și în depozite era asigurată, prin grija Primăriei, de internații ai penitenciarului local, dintre cei condamnați la moarte, și aceștia doar ademeniți cu mari încunsuri (cum s-a văzut, nimeni nu se încumeta să pășească pragul Palatului de frică să nu fie atins de germele ucigaș al textelor). Puțini, dintre zecile de mii de turiști și curioși veniți să vadă de acum celebra Bibliotecă, devenită muzeu, fie și numai pe dinafară, care solicitațile, învingându-și teama, să vadă exponetele, erau ghidate de Benedict. El însuși devenise o curiozitate, fiindcă lăsase barba să-i crească, și pletele, albite de suferință, căpătând o alură de savant hirsut, dar afabil și excelent comunicator. Locuia chiar în Palat, în fostul său birou, unde dormea pe un pat pliant. Un căel maidanez îi ținea tovărășie. Când vreun curajos solicită vizitarea muzeului, Moș Căliminte îi telefona, iar el se prezenta îndată la intrarea în Palat. Atunci jurnaliștii, fotoreporterii, zecile de bibliofili, bibliotecari și curioși de aiurea îl înconjurau, îi puneau întrebări, îl fotografiau, îl filmau. Figura boemă a custodelui straniului muzeu de la țărmul Pontului Euxin, ce memorase titlurile a 987.983 de cărți și manuscrise, era cunoscută pe toate meridianele. Cărți poștale ilustrate, înfățișând muzeul și exponatele sale circulau în întreaga lume. Cea mai solicitată ilustrată era aceea cu imaginea custodelui

care ține în brațe un volum de versuri al Poetului, deschis, cu paginile fără text, dar cu gravurile intacte, alături de moș Căliminte, cu căelul maidanez între ei și cu Palatul în fundal...

În tot acest timp, Beatrice, soția lui Benedict și fost director adjunct cutreiera marile centre ale mapamondului, unde, în bibliotece naționale și universitare, conferenția despre fenomenul ciudat, ucigator de texte, care a făcut inutilă marea Bibliotecă a Orașului său. Intelligentă, documentată, cunoscătoare a mai multor limbi străine, bună oratoare și femeie prezentabilă, a fost aleasă președinte al Organizației Mondiale pentru Studierea Fenomenelor Stranii, cu sediul la Geneva. Nu mai fusese în urbea sa de doi ani. Corespondase rar cu primarul, încă și mai rar cu soțul ei, Ben. Ușor nostalgică, dar fără a se topi de dor, se hotără că, între două conferințe, să revadă Orașul și fosta sa Bibliotecă, acum muzeu, unde depusese atâtă răvnă profesională, și, desigur, să-l revadă pe Ben. Era început de toamnă, sezonul estival cu turismul balnear marin trecuse, dar, spre surprinderea Beei, urbea, altădată liniștită la debutul anotimpului rece, acum arăta de nerecunoscut: circulație deosebit de intensă pe străzile înguste, colorate de reclame și firme, multă populație cosmopolită, nemurărate mașini cu numere străine, grupuri gălăgioase, magazine, restaurante și hoteluri noi, cu multe stele, zarvă promotională. Ajunsă în piațeta din fața Palatului Metropolitan, înima și se strânse de emoție, ei, femeii puternice. Lume multă, agitație, fotoreporter, un car de televiziune, turiști și gură cască. Se strecură, anevoios, până la ușa monumentală, întrebându-se cu teamă dacă dorința de a revedea locul străduințelor sale profesionale și pe Ben merită riscul de înfrunta iarashi germenul care a ucis textele unei colecții de o valoare inestimabilă. În fața ușii monumentale, trona Moș Căliminte. Ținea în mână un carnețel cu bilete de intrare. Când o văzu, omul se lumină, lingușitor și pervers. Bea îl îmbrățișa, nu fără repulsie și simți în nări miroslul cunoscut de vodcă ieftină și usturoi. Intră în marele hol, unde o izbi aerul închis, cu iz de depozit de cărți vechi, praf și mucegai, atât de familar ei. Căliminte a invitat-o să ia loc la recepție pe un scaun tocit, luă loc și el, avea atâtea să-i spună. De altfel, insul o enerva, căci își permise pe vremuri, cu nerușinare să-o privească libidinos. Începu să turuiască, dar Bea, cunoscându-i locvacitatea alunecoasă, îl întrerupse, nerăbdătoare să afle vești

despre Ben. „Domnul director se simte mai bine, nu i-a mai revenit boala aceea a lui de inimă, dar, nu vă supărăți, pare cam dus cu pluta, căci locuiește în chiar biroul lui, n-a mai ieșit din clădire de doi ani. Nevastă-mea, ultima, de-a doua, îi spală rufelete și îi gătește, iar mâncarea î-o aduc eu. Când nu face ghidaj, mai tot timpul, zi și noapte, scrie”. „Scrie ? Ben scrie?”, se miră ea. „Da, doamnă, chiar așa. Scrie la calculator. Eu zic să mergeți să-l vedeti”. Contrariată, încărcată de amintiri, Beatrice îl urmă pe paznic, cu aerul că trece prima oară prin acel loc. Privea în jur, împiectindu-se pe alocuri și simțea că emoția revederii lungilor coridoare este întrecută de dezolarea vederii pânzelor de păianjeni de la colțuri și a straturilor de praf amestecat cu otrava de şobolanii. Nu-înveană a crede că străbătuse cândva de mii de ori aceste coridoare, dând dispozitii, visând și sperând. Iată și ușa biroului pe care scria „custode”, acum cu furnirul pleznit pe alocuri și patată. Moș Căliminte ciocâni, însă formal, căci în același timp deschise și ușa. Aerul biroului era irespirabil, aşa că Bea, uitând de revederea cu soțul ei, se repezi să deschidă fereastra. Respirând adânc, rezemată de pervaz, privi în încăpere: Benedict, cocărât la masa calculatorului, slab, livid, bărbos, pletos și încărunțit, scria la tastatură. În preajmă, teancuri de tomuri, unele deschise, fără texte, doar cu chenare și vignete, cândva cărțile lui cele mai dragi, alături de borcane goale de conserve, farfurii și tacâmuri nespălate, felii de pâine și firmituri. Nu vedea, nu auzea. Dintr-o dată, cu totul ciudat, de parcă femeia ar fi fost dintotdeauna acolo, Ben întoarse capul spre ea și o întrebă în modul cel mai firesc, colegial: „Bea, dragă, spune-mi te rog, că nu-mi mai pot aminti, cum se numește, manuscrisul vechi care păstrează urmele unei scrieri anterioare, răzuite de scrib pentru a astern un text nou?”. „Palimsest, Ben, dar ia spune-mi, ce scrii acolo?“ îi răspunse fără entuziasm: „Un roman. Un roman al vieții mele și al Bibliotecii ce i-a fost dat să moară înaintea mea.“ Uimită, Beatrice ripostă: „Cum este posibil, omule, tu, chiar tu, să fii autor de texte, bașca scriitor de romane, unde-ți sunt principiile?“ „Sî, mă rog, cum se va numi romanul? „Muzeul cărților fără suflet“, răspunse Ben cu năduf și se aplecă pe tastele calculatorului, concentrându-se asupra muncii sale...

Constantin Cioroiu

Confesiune

*de Cristina Danovschi**

Doamne, te iubesc!
Te iubesc că mi-ai scos în cale
o rază de soare!
O rază de soare cu chip de om senin
cu buze ca note pe portativ
și mâini ca mierea caldă
cu fruntea solară-n eterne procese
și ochii un joc infernal de
întunecime-n scânteie, întrebare și răspuns.

Când văd
mă simt în piept ca o singularitate în
Cosmos.
Vreau să ating Lumina
și cu un firicel de păr dacă se poate
dar Doamne,
nu puteai să-mi dai un strop de apă
sau o bobijă de praf
ori chiar și o scămuță poate?
Pe ele poți să le pui într-o cutiuță
de la care să arunci cheia dar
Lumina nu poți s-o prinzi.
(se stingă în fața ta și moare în întuneric)

Doamne, cât de mult tânjesc
să pot să simt ce pe alții îi orbește...

Fericire

de Cristina Danovschi

Cât de fericit trebuie să fi!
Cu pletele-n fluturi
transformate
răvășite de imperceptibile raze
și jesute de omizi solare.
Buzele-ji roz și curbate
moi pernuțe pisicești
torc perpetuu-n clopoței
proaspete și-nflăcărate
iară ochii goi argintați
abis instelat
fixeză-n claritate cerul.
Nori de-un gri înveselit
îți ies pe nările destupate.
Urechi înfundate?
N-ai mai auzit până-n prezent
viu punct infinit
cu zări inexistente.

Ce fericit trebuie să-ți fi!
Dezlegat de legături stringente
orb la perversiunea naturii profanate
preschimbă-n sisteme și norme
carente.
Inelele copacului i-au fost deposedate.
Acum s-au prefăcut în zări.
Purtător de fildeș amputat
a donat pentru văzduh întunecat
senin de-albeata vatei zaharisite
cu perfuzie de șarpe înveniat.

Ce fericit trebuie să-ți fi!
Surd de-ororile aeriene
copii ieftine de aurora trecătoare
fumegânde-n ninsoare cenușie.
Surd la bătăile-ascușite
cioplite-n focul latentei uri
atentă și ascultătoare
ca sfintenia feciorelnică de gheără
tocită de înnotul în făină neagră.

Ce fericit și-știi tu!
Tu cu inima atât de mică
piatră galbenă în moale corp de lut.
Tu cu gândul sprinten și vioi
mielușel pe pajiste cu covor mătăsos.
Topă luminous și chiui în exaltare.

* Premiul I la ediția a II-a a concursului de creație poetică pentru elevi „Iubitorii de rime” (Constanța, 2017 - teme ovidiene)

CARMEN SYLVA - REGINA SCRITOARE

CARMEN SYLVA este pseudonimul literar al primei regine a României, Elisabeta de Wied, (n. 29 decembrie 1843, Neuwied, Germania – d. 18 februarie 1916, Curtea de Argeș, Regatul României), cu numele complet Elisabeth Pauline Ottlie Luise zu Wied, soția primului rege al țării. După o educație de înaltă clasă pe care o primește în domeniul umanist și în științele naturii, după lungi perioade de sedere la curțile regale europene, în 1869, la vîrsta de aproape 26 de ani, prințesa de Wied se căsătorește cu domnitorul Principatelor Române Unite, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. La 10 mai 1881, acesta devine primul rege al României, cunoscut cu numele de Carol I, căruia România îi datorează în foarte mare măsură emanciparea, modernizarea statului, recunoașterea sa europeană. În cei 48 de ani de domnie, Carol I obține independența țării, recăstigă provincia Dobrogea, înființează instituții specifice statului modern. Regina Elisabeta este cea care deschide ușile Europei, de data aceasta nu politico-diplomatic, ca soțul său, ci prin cultură, prin scrierile sale, prin promovarea muzicii, a literaturii și a culturii române. Familia regală are o fetiță: principesa Maria, care va deceda în 1874, când încă nu împlinise 4 ani, în urma contaminării cu scarlatină, de la un orfelinat la care fusese în vizită cu mama sa. După moartea unei fiice, Elisabeta se refugiază în scris, asumându-și-l, de data aceasta, ca pe o misiune (cochetase cu scrisul și în prima tinerețe, în saloanele regale europene, dar nu fusese încurajată de către familia princiară și rămăsesese necunoscută).

Debutăză editorial în 1880, la Leipzig, cu poemul epic *Sappho*, apoi, în același an, tot în Germania, și tot în limba germană, publică un alt poem epic: *Hammerstein*. Primele sale scrimeri publicate datează din 1878 și sunt, de fapt, traducerile în limba germană din marii poeți contemporani Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu: „Exemple de lirică recentă, traduse după original în limba germană de către E. Wedi”, în revista *Die Gegenwart*, nr 19, iar un an mai târziu, în 1879, sub un alt pseudonim, F. de Laroc, un libret de operă, *Vârful cu dor*, baladă românească în trei părți, pe muzica lui Z. Lubicz (adaptare în limba română de Mihai Eminescu). Principalele cărți traduse în limba română, cunoscând mai multe ediții, sunt: *Cugetările unei regine* (1882,

1889, 1910, 1939, 2001), *Poveștile Peleșului* (1882, 1894, 1898, 1908, 1933, 1937, 1990, 1991, 1997 etc), *Nuvele* (1888), *Poesiile unei regine* (1897), *Povestea reginei binefăcătoare* (1899), *În luncă. Idilă românească* (1905), *Poveștile unei regine* (1906, 1914... 2013).

Scrie în germană, engleză, franceză, română, peste 1000 de poezii, 90 de nuvele adunate în 4 volume antologice, 30 de opere dramatice și 4 romane, librete, articole, eseuri, memorii, aforisme, traduceri în germană din operele lui Alecsandri, Eminescu și texte populare românești. Scrie, de asemenea, câteva opere dramatice și romane, în colaborare cu Mite Kremnitz (pseudonim *Dito și Idem*). La rândul său, este tradusă în română de către Eminescu, Coșbuc, Caragiale, Mite Kremnitz, Adrian Maniu și alții. I se dedică peste 30 de volume biografice. În 1888 primește premiul Academiei Franceze, iar cu doi ani mai târziu, devine membră de onoare a Academiei Române.

Imaginea reginei Elisabeta - Carmen Sylva în epocă

Cuplul regal nu va reuși să dea un alt urmăș direct la tron, fapt care o va măcina pe regină, dar nu o va împiedica să își exercite rolul de model pentru societate, să își construiască o imagine de regină binefăcătoare, de mamă și de țară (nu întâmplător este supranumita în epocă „mama răniților”). Este un mit pe care, aşa cum sugerează cățiva ceretători ai activității sale, încearcă să și-l construiască încă din timpul vieții.

Deși iubește mai mult marea decât muntele, după cum declară în mai multe însemnări (1905, 1911, 1913), își alege pseudonimul literar Carmen Sylva, sub care semnează prima oară în 1880. Ea îl traduce prin „cântul pădurii” (v. Carmen Sylva, *Marchen einer Königin*, 1901, pp. 338-339, apud ZIMMERMANN, 2013.), poate și pentru că se identifică cu locul castelului Peleș, unde a trăit mult timp, cu spațiul montan al Sinaiei, văzut caspațiu întemeietor al dinastiei, poate și ca o identificare cu misterul și supremația pădurii, și amintelui, în raport cu alte elemente ale naturii. Explicația „literară” a numelui este asociată de către regină mai degrabă cu o motivație socială a alegării vocației de scriitor, aşa cum reiese din următorul paragraf al cărții citate: „Cântul pădurii, Carmen Sylva este numele meu (...); el aparține tuturor copiilor care doresc să îl asculte și vrea să îi bucure pe toți în egală măsură (...) cântul pădurii îi iubește la fel de mult pe toți cei care se apropie de el și cântă din toată inimă întru slăvirea bunului

Dumnezeu (...). (apud Zimmermann, 2013, p.30). În aceeași măsură, putem interpreta alegerea acestui pseudonim ca fiind în strânsă corelare cu stilul popular-naiv al creațiilor sale lirice, aşa cum poate fi descifrat și cântecul pădurii (de inspirație folclorică, deci).

Receptarea operei

Carmen Sylva scrie mult, foarte mult, deși debutează în volum la 35 de ani. La început, scrie și publică în limba germană, în Germania, în Franța, apoi este tradusă, ori scrie în românește și este publicată și în țara adoptivă. Recunoașterea meritelor (mai degrabă culturale decât literare, am putea spune) vine imediat, prin medierea lui Pierre Loti, din partea Academiei Franceze, și, pe această filieră, și din partea elitei culturale românești, francofilă. Silvia Irina Zimmerman (2013), o exegată și biografă contemporană a autoarei puse în discuție, arată că în jurul lui 1880, fusese planificată apariția publică a aforismelor și epigramelor Elisabetei de Wied, devenită regină României (1881), în multe țări ale Europei, apoi, după 1900, chiar și pe alte continente, și explicându-se existența lor (neobișnuită vremii) în antologii cu pilde și aforisme de la începutul secolului al XX-lea. De asemenea, au succes romanele epistolare publicate în Germania, scrise în colaborare cu cea care îi va deveni prima biografă, Mite Kremnitz. Presa vremii din România și Germania semnala aprofundării cu regularitate aparițiile editoriale ori punerile în scenă după piesele de teatru ale reginei, ca și evenimentele mondene sau caritabile pe care le patrona.

În regatul României, la un moment dat, cartea *Poveștile Peleșului*, care reună motive românești și germane din basmele populare, și care este una dintre cele mai reușite scrimeri, estetic vorbind, a fost distribuită elevilor, ca premiu, la finalul unui an școlar. Critica operei lirice, însă, nu îi este favorabilă (pe bună dreptate), dar acest lucru nu o descurajează din a continua să scrie, și nici nu îi împiedică publicarea. Dintre vocile literare, doar Alecsandri este cel care o încurajează în periplul compozitiei poetice.

Imediat după moartea reginei, opera intră într-un con de umbră în ambele țări; la un moment dat (perioada interbelică și apoi, explicabil, în stalinism și comunism, la noi), a fost dată uitării, ba chiar intentionat trecută sub tacere. Doar câteva reditări s-au mai produs sporadic. Un studiu dedicat reginei-scriitoare apare

în 1936, scris tot de către o femeie: Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva. Prima regină a României*.

G. Călinescu, considerat cel mai important critic și istoric literar al perioadei interbelice, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, nu îi dedică un studiu de autor, ci o menționează ca patroană, promotoare a actelor artistice și de cultură. Destul de puțin critici literari s-au aplecat asupra creației reginei, în schimb, au existat mai mult scrieri biografice. Cauzele acestei situații pot fi următoarele:

- poetică (poieinul) saera anacronă, depășită estetic: o scriitură naiv-sentimentală, idilică, sau, dimpotrivă, cu tendință; a fost încadrată, din punctul de vedere al teoriei și al istoriei literare, fie în curentul neoromantic, fie în perioada „Biedermeier”, a restaurației germane, fie în poporanism (la noi), fie expresionism idilic; ba chiar au existat voci care au susținut că nu poate fi încadrată într-un curent anume, ci doar plasată la o conjuncție, la o întreținere de curente și stiluri specifică trecerii dintre cele două decenii;

- epoca manifestă un slab interes pentru scriitoare femei (foarte puține atunci, comparativ cu bărbații, chiar și în perioada interbelică);

- există, în prima fază, și riscul incluzerii unui material literar prea recent;

- istoricii literari sunt tributari concepției și politicilor vremii (în totalitarism);

- paradigma politică din perioada postbelică este obstinentă regalității, în general;

- scriitoarea și-a impus conștientă autoritatea regală în detrimentul celei scritoricești.

După 1990, odată cu înflorirea feminismului și a studiilor de gen în Europa și la noi, opera Carmen Sylvi este repusă în circulație, menționată în unele istorii și encyclopedii (românești și germane) ca: *Encyclopædia feministă a literaturii germane*, de Friederike Eigler și Susanne Kord, 1997, o teză de doctorat în țara natală a reginei, *Carmen Sylva - Regina poetă. Literatura în serviciul Coroanei*, 2013, de Silvia Irina Zimmermann, alte volume ale aceleiași autoare, scrise și publicate în germană, în perioada 2010-2013. Autoarea de origine română, stabilită în Germania, a inițiat și fondat Centrul de Cercetare „Carmen Sylva” al Arhivei Prințărești de Wied din Neuwied. Un interes aparte s-a manifestat îndeosebi după căderea comunismului în România, ca o încercare de recuperare a valorilor naționale și a ceea ce a însemnat Casa Regală (și nu neapărat ca o revalorificare a literaturii feminine/feministe).

Daniela Varvara

PATRIMONIU OVIDIAN LA BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ

„IOAN N. ROMAN” CONSTANȚA

„*Carmen et error*”, poezia și o greșeală, au făcut ca Tomisul să intre în sfera de interes a lui Ovidiu. Poetul a sosit aici ca relegat, smuls brutal din zonele lui afective cele mai dragi, cu o stare de spirit ce l-a determinat să vadă urâtul și răul în tot ce nu era Roma. Cu timpul, durerea devine mai suportabilă. Învață limba getilor și comunică cu tomitanii, care îl tratează de acum cu simpatie, ajungând să afirme, după doar cinci ani, că Tomisul îi e drag și că a devenit pentru el a doua patrie. O reconciliere profitabilă, atât pentru poet cât și pentru tomitanii care vor dobândi faimă prin versurile sale. Iar Tomisul va rămâne în permanență legat de amintirea marelui poet.

Această legătură este evidențiată și de edițiile vechi ovidiene pe care Biblioteca Județeană le deține, ediții bibliofile cu valoare culturală și artistică. Cea mai veche ediție este un *corpus ovidian*, alcătuit din trei volume, în format mare, tipărită la Frankfurt în 1601, la *Typis Wechelianis apud Claudium Marnium & heredes Iohannis Aubri*. Este o ediție integrală a operei ovidiene, în limba latină, cu un amplu aparat critic format din comentarii, note, observații și îndreptări. La sfârșitul fiecărui volum se află un indice cuprinzând denumirile mitologice. Pe pagina de titlu și pe ultima pagină apare emblema tipografică compusă din imaginea Pegasului înaripat, caduceul cu aripi și doi șerpi încolăciți, cornul abundenței și inițiala majusculă W stilizată.

O altă ediție este cea tipărită la Amsterdam, la vestita tipografie a familiei Elzevir, în 1652. Ediția conține opera poetului, în trei

volumi legate într-unul singur. Volumul a aparținut prințului Charles Adolphe Cantacuzino, al căruia ex libris este pe pagina de titlu. Este o ediție cu format redus, cu frontispicii gravate, inițiale ornamentate și tranșe aurite. Pe pagina de titlu, marca tipografică elzeviriană: un arbore însoțit de deviza „*Ne extra oleas*”.

Tot de secol XVII este și volumul tipărit la Amsterdam, în 1683, la tipografia Blaviana.

Secolul al XVIII-lea începe cu ediția din 1722 a *Metamorfozelor*, Amsterdam, tipografia R&G. Wetstenios, exemplar complet, cu adnotări și corecturi, legătură originală și caractere tipografice minusculă. În 1756, vede lumina tiparului o ediție expurgată, tipărită, la Tyrnavia, de Societatea Academică Jesu. Epurarea textului a fost făcută de Josephus Juvencius, care a elaborat și un index al zeilor și eroilor legendari. Tot la Tyrnavia, și tot o ediție expurgată, este și ediția *Heroidelor* din 1760, destinată uzului școlar, cu adnotări și interpretările Societății Jesu. Pe pagina de titlu se află emblema tipografică, imprimată cu cerneală neagră, ce reprezintă o pasăre încadrata de ornamente. Peversoul folii de titlu găsim un ex libris olograf: „Ex libris Petri Popescu, Direct. Gym. Lazari Bucurestini”.

Secolul al XVIII-lea se termină cu *Metamorfoze*, Paris, 1793. Este o ediție de lux, tipărită la tipografia fraților Barbou, alcătuită din trei volume, dintre care biblioteca deține doar vol. 2 și 3. Legătura este în piele maro, cu tranșe aurite. Pe prima pagină se află o imagine cu Deucalion și Pyrrha, salvați de la potop, iar pe cea de gardă, avem reprezentarea poetului Ovidius care își ia râmas bun de la soție, în timp ce un soldat îl silește să urce pe nave exilului.

Aceste ediții, în limba latină, de lux sau de uz școlar, tipărite în mari centre culturale europene, reprezintă etape în evoluția artei tipografice și arată preocuparea pentru editarea și difuzarea operei ovidiene. Ele pot fi admirate în holul Bibliotecii Județene Constanța, în perioada 16 mai – 9 iunie 2017, într-o expoziție omagială care face parte din manifestările, la scară largă, organizate la 2000 ani de la

Doina Moșoiu

BIBLION Revista Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman” Constanța

ISSN 1221 - 8855

Redactori : STEFAN PLEȘOIANU, AIDA POPOVICI